

МАРКАЗИ ТАДҚИҚОТИ СТРАТЕГИИ НАЗДИ
ПРЕЗИДЕНТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Х.ХОЛИҚНАЗАР, А. РАҲНАМО

ХАТАРИ

ТАФАККУРИ ИФРОТӢ ВА ГУРӢҲҲОИ
ИФРОТГАРОИ ДИНӢ ДАР ЧИСТ?

Душанбе
2015

ББК

Х. Холиқназар, А. Раҳнамо. Хатари тафаккури ифротӣ ва гуруҳҳои ифротгарои динӣ дар чист? Душанбе: «Эр-граф», 2016, 72 саҳ.

Ман чандин маротиба аз минбарҳои Созмони Милали Муттаҳид ва дигар ташкилотҳои бонуфузи байналмилалӣ таъкид карда будам, ки террорист ватан, миллат ва дину мазҳаб надорад. Гузашта аз ин, зухуроти даҳшатноку нафратовари терроризм, ки аксаран тахти шиорҳои диниву мазҳабӣ сурат мегирад, ба дини мубини ислом иртиботе надорад, баръакс, аз ҷониби душманони ин дини муқаддас роҳандозӣ шуда, аз ваҳшонияти асримиёнагии террористӣ, пеш аз ҳама, кишварҳои исломӣ ва мусулмонони сайёра зарар мебинанд.

Мубориза бо терроризм ва экстремизм муттаҳид шудани ҳамаи кишварҳои дунёро дар пешорӯйи ин хатари умумӣ тақозо менамояд.

**Аз Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба
Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон,
20 январи соли 2016**

**Мухаррири масъул:
Қиёмиддин Сатторӣ**

ISBN

© Х.Холиқназар, А. Раҳнамо

МУРОҶИАТ БА ХОНАНДАГОНИ АРҶМАНД

Имрӯз тафаккури танги ифротӣ, фаъолияти харобиовари гурӯҳҳои ифротгарои динӣ ва нақшаҳои шуми қудратҳои ҷаҳонӣ, ки бо дасти ин гурӯҳҳо амалӣ мешаванд, ватани мо, давлати мо, миллати мо, фарҳанги мо, зиндагии ободу осудаи мо, номуси модарону хоҳарони мо ва осудагии шахсии ҳар яки моро ҳадафи таҳдиди бераҳмонаи худ қарор додааст. Ин аст, ки мубориза бо ин «вабои аср» як ҳаракати умумимиллӣ буда, бояд ҳар як шаҳрванди ватандор, новобаста аз касбу кор, новобаста аз синну сол ва аз мавқеи сиёсӣ иҷтимоии худ дар ин муборизаи бузург, дар ин набарди муқаддас ва дар ин рӯёриии рӯшаниву торикӣ саҳми худро гузорад.

Тафаккури ифротӣ, гурӯҳҳои ифротгарои динӣ ва созмонҳои террористӣ ҳамчун як ҳатари бузурги минтақавӣ ва ҷаҳонӣ имрӯз амният ва мавҷудияти аксари кишварҳои мусулмоннишинро зери таҳдиди ҷиддӣ қарор додаанд. Таҳдиди ин зухуроти харобиовар акнун аз сатҳи миллӣ ва минтақавӣ фаротар рафта, хусусияти глобалӣ ё умумиҷаҳонӣ гирифтааст. Бинобар ин дар шароити пешомада танҳо сафарбарсозии тамоми имкониятҳои моддию маънавӣ ва ба роҳ гузоштани як набарди умумимиллӣ метавонад роҳи дурусти мубориза бо ин тафаккур ва ин қувва бошад. Пас саволи марказии ин навишта чунин аст, ки **ҳатари воқеӣ ва мушаххаси тафаккурӣ ифротӣ ва гурӯҳҳои ифротгарои динӣ ба ватани мо, ба мардуми мо ва ба ҳар як нафари мо дар ҷист?** Дар ин мавод ба ин саволи марказӣ ва як силсила саволҳои дигари ин самт посух дода мешавад.

Умедворем, ки маҷмӯаи фикру мулоҳизаҳои, ки дар ин навишта омадаанд, барои боз ҳам беҳтар ба роҳ мондани корҳои пешгирина ва фаҳмондадихӣ муфид бошад.

БАЪЗЕ НУКТАҲОИ АСОСИИ ИН МАВОД:

Чаро ва чӣ гуна бояд ҳар шаҳрванд дар мубориза бо экстремизм манфиати шахсии худро бинад ва ба ин мубориза ҳамроҳ шавад?

Хатари тафаккури ифротгароӣ ба давлатдории миллий ва истиқлолияти давлатии мо дар чист?

Чӣ тавр дар шароити имрӯзаи ҷаҳони ислом бори дигар баргариӣ сохтори давлатдории дунявӣ маълум гашт?

Мушкили назариявӣ ва амалии ғояи “давлати исломӣ” дар чист? Чӣ гуна ин ғоя худ ба манбаи ихтилоф табдил шудааст?

Ифротгароии муосири динӣ ба тарзи зиндагии озодона ва ба ҳуқуқҳои инсонии ҳар шаҳрванд чӣ гуна таҳдид мекунад?

Чаро гурӯҳҳои ифротии динӣ ба таърих, фарҳанг ва арзишҳои миллии тоҷикон душмани оштинопазир доранд?

Чӣ гуна гурӯҳҳои ифротии динӣ “кофир” эълон кардани мусулмононро ҳамчун механизми ғоратгарӣ истифода мебаранд?

Бо чи далелҳо пайвастан ба ҳизбу ҳаракатҳои ифротӣ хиёнат ба ватану миллат ҳисоб мешавад?

Чӣ гуна гурӯҳҳои ифротии динии имрӯза моҳияти зиддифарҳангӣ ва зиддитамаддунӣ доранд?

Чӣ гуна паҳншавии тафаккури ифротгароии динӣ метавонад боиси сар задани ихтилоф ва хунрезихо дар Тоҷикистон шавад?

Формулаи ташкил ва истифодаи муздуроии гурӯҳҳои ифротии динӣ аз тарафи қудратҳои ҷаҳонӣ ва минатқавӣ чист?

Чаро давлат ҷаъолияти гурӯҳҳои ифротгароии диниро манъ мекунад?

Оё мубориза бо экстремизм ва гурӯҳҳои ифротии динӣ фақат вазифаи Ҳукумат аст?

Манфиати шахсии ҳар шахрванд дар мубориза бо тафаккури ифротӣ ва гурӯҳҳои ифротгароии динӣ дар чист?

Сарсухан

Тафаккури ифротӣ, гурӯҳҳои ифротгарои динӣ ва созмонҳои террористӣ ҳамчун як хатари бузурги минтақавӣ ва ҷаҳонӣ, имрӯз амният ва мавҷудияти аксари кишварҳои муслмоннишинро зери таҳдиди ҷиддӣ қарор додаанд. Таҳдиди ин зухуроти харобиовар акнун аз сатҳи миллӣ ва минтақавӣ фаротар рафта, хусусияти глобалӣ ё умумичаҳонӣ гирифтааст. Истифодаи қудратҳои минтақавӣ ва ҷаҳонӣ аз ин гурӯҳҳо барои расидан ба мақсадҳои худ, қудрат, микёс ва моҳияти хатари онҳоро хусусан, барои кишварҳои осебпазири муслмоннишин даҳчанд менамояд. Бинобар ин дар шароити пешомада танҳо **сафарбарсозии тамоми имкониятҳои моддию маънавӣ ва ба роҳ гузоштани як набарди умумимиллӣ** метавонад роҳи дурусти мубориза бо ин тафаккур ва ин қувва бошад.

Раванди ба гурӯҳҳои ифротӣ пайвастанӣ ҷавонон дар кишварҳои гуногуни ҷаҳон нишон медиҳад, ки насли нави ифротгароёни динӣ, хусусан, пайравони гурӯҳи террористии ба ном “Давлати исломӣ” роҳҳои наву пуртаъсири таблиғу ташвиқи андешаҳои худро дар байни ҷавонон ба роҳ мондаанд. Маҳз ҳамин равиши таблиғотии содаву таъсирнок ва истифодаи васеъ аз воситаҳои муосири иттилоотӣ, расонаҳои электронӣ ва шабакаҳои иҷтимоӣ яке аз омилҳои муваффақияти ин гурӯҳ ва ҷойгоҳи байналмилалӣ пайдо кардани он ба ҳисоб меравад.

Гарчи дар солҳои охир мақомоти сиёсӣ кадратии кишвар, ташкилотҳои динӣ ва ғайра барои пешгирии гароиши ҷавонон ба ин ҳизбу ҳаракатҳо талошҳои ҷиддӣ

ба роҳ мондаанд, аммо омӯзиши раванди коргузорӣ дар ин самт нишон медиҳад, ки агар равиши таблиғу ташвиқот дар ин масъала андаке тағйир ёфта, моҳияту хатари ифротгароӣ ва гурӯҳҳои ифротӣ ба мардум ба таври боз ҳам мушаххастару соддатар фаҳмонида шаванд, ин заҳматҳои давлат ва ҷомеа натиҷаи дучандон хоҳанд дошт. Зеро, дар як сухан, имрӯз мубаллиғони гурӯҳҳои ифротии динӣ равиш ва забони худро сода карда, ба сатҳи фаҳмиш ва мушкilotи ҷавонони мо поин омада, онҳоро ба осонӣ ба доми худ медароранд, аммо муҳаққиқони мо дар банди забони илмию академикии худ буда, имомону хатибони мо барои мардум ҳанӯз хутбаҳои мураккаби классикӣ ироа мекунанд. Дар натиҷа баҳши зиёде аз сухбату таблиғҳои мо ба ғӯши ҷавон ва ба зеҳни мардум намерасад ва ё наменишинад. Ин аст, ки худи сода намудани баён ва ба таври возеҳ бозкушоӣ кардани моҳияту хатари ин гурӯҳҳо барои мардум яке аз вазифаҳои бисёр усулӣ дар раванди мубориза бо ифротгароии динӣ ва терроризми идеологӣ мебошад.

Навиштаи зерин маҳз ҳамин заруратро дар назар гирифта, ба як силсила масъалаҳои мураккабтарини назариявӣ ва амалии ин самт посухи равшан ва содаву мушаххас медиҳад. Мақсади асосии мавод ин аст, ки бояд пеш аз ҳама, ба худи кормандони мақомоти сиёсӣ кудратии мо ва сипас, ба ҳар як шахрванди оддии кишвар ба таври бисёр сода ва мушаххас рӯшан бошад, ки хатари тафаккури ифротӣ ва гурӯҳҳои ифротгаро дақиқан дар чист? Яъне ҳар хизматчиӣ давлатӣ ва ҳар шахрванд бояд дақиқан бидонад, ки ин зухурот ба ватан, миллат ва номуси ӯ, ба фарҳангу боварҳои ӯ, ба зиндагии ошоштаи ӯ, ба ҳаёти худи ӯ, ба модару хоҳар ва зану фарзанди ӯ, ба хонаву молу мулки ӯ, ба манфиати шахсии ӯ... чӣ хатарҳои мушаххас дорад.

Маҳз чунин дарки бевосита ва ҳиссию манфиатии хатари гурӯҳҳои ифротӣ метавонад зеҳни оммаи мардум ва мавқеи ҳар як шахрвандро дар муқобили ин ин зухурот

омода намояд. Маҳз чунин дарки яқинии ҳамагонӣ метавонад заминаи сафарбаркунии тамоми зарфиятҳо, имкониятҳо, манфиатҳо, андешаҳо ва инсонҳоро дар муқобили экстремизм ва терроризм фароҳам оварад.

Пас, саволи марказии ин навишта чунин аст, ки **хатари воқеӣ ва мушаххаси тафаккурӣ ифротӣ ва гурӯҳҳои ифротгарои динӣ ба ватани мо, ба мардуми мо ва ба ҳар як нафари мо дар чист?** Дар ин мавод ба ин саволи марказӣ ва як силсила саволҳои дигари ин самт қадам ба қадам посух дода мешавад.

Ва ниҳоят, маводи ҳозир аз назари мантиқ ва забону тарзи баён **хусусияти оммавӣ ва таблиғотӣ** дошта, барои истифода дар корҳои пешгирӣ ва фаҳмондадихӣ дар самти мубориза бо тафаккури ифротгарой ва гурӯҳҳои ифротии динӣ пешбинӣ шудааст.

Хатари якум:

Гуруҳҳои ифротии динӣ муҳолифи Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва зидди мавҷудияти давлати мустақили Тоҷикистон буда, расман нақша доранд, ки давлати моро аз байн баранд.

Ҷанбаи назариявии масъала: Мувофиқи тафаккур ва таълимоти гуруҳҳои ифротии динии имрӯза, ягон давлати мусулмоннишин бояд ҳамчун давлати мустақил вучуд нашошта бошад. Тибқи назари онҳо, бояд ҳамаи ин давлатҳо маҷбуран ишғол шуда, ба таркиби “хилофати ягонаи исломӣ” дохил карда шуда, ҳамчун як ноҳияи “хилофат” бечунучаро ба халифаи ягонаи онҳо итоат кунанд. Ҳамин тавр, ифротгароён ҳеҷ гуна давлати мустақил ва истиқлолияти давлатҳои мусулмониро эътироф накарда, ҳамаи онҳоро дар таркиби “хилофат”-и худ маҳв менамоянд.

Ин тарҳ ва ин андеша дар ҳуҷҷатҳои таъсисӣ, дар низомномаҳо ва дар маводи таблиғотии гуруҳҳои ифротии динӣ ба таври расмӣ, дақиқ ва возеҳ ифода шудааст ва ҳеҷ чойи шаккеро боқӣ наменонад. Масалан:

–ҳаракати ифротгарои “Ҳизби таҳрир” солҳост, ки дар оиннома ва варақаҳои таблиғотии худ ба таври расмӣ назарияи “бунёди хилофати ягонаи исломӣ”-ро таблиғу ташвиқ менамояд, ки дар он давлатҳои мустақили минтақаи мо, аз ҷумла кишварҳои Осиёи Марказӣ, фақат ҳамчун ноҳияҳои хурди таркиби ин “хилофат” пешбинӣ шудаанд: умуман, таъсиси “хилофат” ва маҷбуран ба он тобеъ кардани давлатҳои мустақили мусулмоннишин

мақсади асосии оинномавии ин хизби ифротӣ ба ҳисоб меравад;

–созмони даҳшатангез ва ифротгарои ба ном “Давлати исломӣ” (ДИИШ) бошад, харитаи сиёсии хилофати исломии худро тартиб дода, онро дар расонаҳо ҳамаҷониба паҳн ва таблиғ мекунад: агар ба ин харита нигарем, дар он ягон давлати мустақил вучуд надошта, тамоми минтақаҳо ва давлатҳои мусулмоннишини ҷаҳон, аз ҷумла давлати мустақилли мо, ҳамчун вилоятҳо ва ноҳияҳои тобеи ин хилофат пешбинӣ ва нишон дода шудаанд.

Ҳамин тавр, ҳаракати имрӯзаи ифротгароии динӣ ва гурӯҳҳои ифротии динӣ бар зидди мавҷудият ва истиқлолияти давлатҳои мустақил буда, ошкоро мақсад гузоштааст, ки ҳамаи давлатҳои мусулмоннишинро бо зӯрӣ ишғол карда, ҳамчун вилоятҳо ва ноҳияҳои вобаста ба тобеияти худаш дарорад.

Ҷанбаи амалии масъала: Ин нақшаи ифротгароёни динӣ барои мо, барои давлати мо ва барои мардуми мо аз назари амалӣ чӣ маъно ва чӣ хатар дорад? Дар ин бора бояд, пеш аз ҳама, ба ду нуктаи зерин тавачҷуҳ намоем:

Нуктаи якум: Тавре зикр шуд, ҳаракатҳои ифротгароии динӣ истиқлолият ва мавҷудияти ягон давлати мустақилро эътироф намекунанд. Пас онҳо истиқлолият ва мавҷудияти Ҷумҳурии Тоҷикистонро низ ҳамчун давлати мустақил эътироф надоранд. Бинобар ин ҳамчун давлати мустақил аз байн бурдани Тоҷикистон ва ба як ноҳияи хурди хилофати худашон табдил додани кишвари мо яке аз ҳадафҳои ифротгароён мебошад.

Агар содатар гӯем, **хатари ҷиддии ифротгароён барои Тоҷикистон дар он аст, ки онҳо мехоҳанд Тоҷикистонро аз байн баранд ва ҳамчун давлат нобуд созанд.** Пас ифротгароии динӣ ба худӣ мавҷудияти давлати Тоҷикистон ҳамчун як давлати мустақил хатари бевосита дорад. Он арзиши асосии мавҷудияти миллии мо, муқаддастарин сармояи таърихии мо, яъне давлату

давлатдории миллии моро ҳадаф қарор додааст. Пас омадани гурӯҳҳои ифротгаро ва пирӯзии онҳо маънои аз харитаи олам, балки аз арсаи вучуд нобуд шудани Тоҷикистони моро хоҳад дошт. **Ин нуктаи муҳим ва ҳаётиро бояд ҳеч як шахрванди ватандору ватандӯсти Тоҷикистон фаромӯш накунад!**

Нуктаи дуҷум: Омӯзиши адабиёт ва маводи таблиғоти ифротгароёни динӣ нишон медиҳад, ки **онҳо аз тариқи фаҳмондадихӣ ва таблиғоти осоишта паҳн кардани арзишҳои исломиро дуруст ва кофӣ намедонанд.** Баръакси ин, онҳо маҳз бо роҳи зӯрӣ ва ҷанг ишғол кардани ҳудуди кишвараҳои мусулмонӣ, дар он кишварҳо ба даст гирифтани ҳокимияти сиёсӣ ва бо зӯрӣ зерӣ итоати худашон даровардани ин кишварҳоро ҳамчун тарзи фаъолияти худ интиҳоб кардаанд. Баробари ишғол кардани кишварҳои мусулмонӣ, ифротгароёни динӣ дар онҳо ҳокимияти золимонаи худро ҷорӣ карда, мардуми он кишварҳоро ғулом ва сарватҳои табиӣ ин кишварҳоро моликияти худ намуда, ба истифодаи бераҳмонаи ин сарватҳо оғоз мекунанд.

Масалан, ҳоло гурӯҳи ба ном “Давлати исломӣ”, ки баъзе аз вилоятҳои нафтхези кишварҳои Сурия ва Ироқро ишғол намудааст, захираҳои нафтии ин кишварҳоро, ки сарвати миллии мардуми Сурия ва Ироқ мебошад, бо нархи ночиз ба бозори сиёҳ бароварда мефурӯшад. Мувофиқи маълумоти дақиқ, боз ҳамон кишварҳое, ки ин гурӯҳҳои ифротгароро сармоягузорӣ ва мусаллаҳ карда буданд, ин нафти арзонро дар бозори сиёҳ аз онҳо мехаранд. Агар ҳоло нархи як бушкаи нафт дар бозори расмӣ ҳудудан 35 доллари ИМА бошад, гурӯҳи “Давлати исломӣ” нафти Ироқро ҳоло бебаркаш бо нархи 20 долларӣ ба фурӯш гузоштааст. Аз ин ҳисоб ширкатҳо ва давлатҳои алоҳида миллиардҳо доллар ғолибона соф ба даст меоранд.

Агар рӯи ин нукта андаке андеша намоем, мебинем, ки дар асл, ҳаракати ифротгароии динии имрӯза **як роҳи**

нави ишғолгарӣ ва тарзи нави истеъмори кишварҳои мусулмоннишин аз тарафи баъзе кишварҳои абарқудрат мебошад. Аз ин сабаб аз тарафи тарроҳони ин ҳаракатҳои ифротии динӣ вазифаи онҳо на паҳн кардани арзишҳои исломӣ, балки маҳз ишғол кардани кишварҳои мусулмонӣ, ба даст гирифтани ҳокимияти сиёсӣ дар онҳо ва сипас ба даст гирифтани сарватҳои табиӣи онҳо муайян карда шудааст. Ва дар ниҳоят, харидору истифодабарандаи ин сарватҳо боз ҳамон давлатҳои сарватманду қудратманде мебошанд, ки ин ҳаракатҳои ифротгароро сохта ва сармоягузорӣ кардаанд.

Пас метавон хулоса гирифт, ки ифротгароии нави динӣ як роҳи нави ишғолгарӣ, як варианти нав ва бисёр нозуки истеъмор ва истилогарӣ мебошад, ки пеш аз ҳама, ба истиқлолият ва мавҷудияти кишварҳои мусулмонӣ таҳдид мекунад. Гурӯҳҳо ва созмонҳои ифротии исломӣ бошанд, ҳамчун як афзор ё инструменти татбиқи ин сиёсати ишғолгарон ва бозичаи арзон ва муносибе дар дасти бозигарони бузурги геополитикӣ мебошанд. Дарки ин нуктаи муҳимм ва дарки кӣ будани ин гурӯҳҳо бояд муносибати ҳар як мусулмон ва ҳар як шахрвандро нисбати онҳо муайян кунад.

ЯК САВОЛ ВА ЯК ХУЛОСА:
Аҳамияти ҷаҳонии суботи Тоҷикистон
ва аҳамияти тамаддунии сарҳади Тоҷикистон
дар чист?

Албатта, суботу амнияти Тоҷикистон, устувории ҷойгоҳи Тоҷикистон ва амнияти осудагии марзҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои мо як арзиши калидӣ аст. Хусусан, амнияти сарҳади давлатии мо дар самти ҷануб, ки бо минтақаҳои бухронӣ ҳамсоя аст, барои таъмини суботу амнияти кишвар аҳамияти ҳаётӣ дорад. Аммо дар нигоҳи ҷиддитар имрӯз сарҳади ҷанубии Тоҷикистон маънои бисёр васеътар аз сарҳади байнидавлатӣ миёни ду кишвар дошта, устувории Тоҷикистон ва амнияти сарҳади ҷанубии он аҳамияти бисёр васеътар аз сатҳи Тоҷикистон ва аз сатҳи минтақа пайдо кардааст.

Имрӯз сарҳади ҷанубии Тоҷикистон дар асл сарҳади байни ду тарзи ҷаҳонбинӣ, сарҳади байни ду навъи динфаҳмӣ, сарҳади байни ду сатҳи зиндагӣ, сарҳади байни ду тарзи зиндагӣ, сарҳади байни ду тарзи давлатдорӣ, сарҳади байни ду низоми арзишӣ ва ғайра мебошад. Имрӯз ин марз ба марзи байни минтақаи субот ва ҳавзаи бесуботӣ, ба марзи байни минтақаи эътидол ва ҳавзаи ифротгароӣ, ба марзи байни ҳамзистии таҳаммулпазирӣ ва низои мазҳабӣ, ба марзи байни низомҳои давлатии дунявӣ ва низомҳои давлатии идеологӣ ва ғайра табдил шудааст. Яъне марзи Тоҷикистон маънои бисёр фаротар аз марзи давлатиро гирифта, ба марзи арзишӣ ва марзи тамаддуни табдил ёфтааст.

Аз мо ба самти шимол, яъне аз Тоҷикистон то Русияю Аврупо, минтақаи амну осудаву босуботи ҷаҳон, аз мо ба самти ҷануб, яъне аз Афғонистон то Ховари Миёна минтақаи ошуфтаву пурихтилофу бухронии олам. Аз мо ба самти шимол минтақаи ба нисбат озодию демократию таҳаммулпазирию дунявият, аз мо ба самти ҷануб минтақаи ифроту сарбастагиву мазҳабгароию идеологиязадагӣ.

Ин аст, ки имрӯз Тоҷикистон ва марзи давлатии Тоҷикистон хатти пеши сангари ҷаҳонии мубориза бо ифротгароию экстремизму терроризм, хатти муқаддами ҷабҳаи мубориза байни суботу бесуботӣ ва марзи рӯшани байни амниятӣ ноамнӣ ва рӯшанию торикӣ гаштааст. Ин аст, ки муборизаи Тоҷикистон бо падидаи ифротгароӣ ва терроризм хатти пеши муборизаи башарӣ ва ҷаҳонӣ бо ин даҳшат ва бо ин офат аст. Зеро агар ифротгароӣ аз ин марз гузарад, аз ин ҷо то умқи қаламрави Русия дар баробари он дигар марзи устуворе нахоҳад буд; чунки агар бухрону бесуботӣ вориди ин ҳавза шавад, аз ин ҷо то саросари Осиёи Марказӣ ва то марзи Чину даруни Русия ба осонӣ паҳн хоҳад шуд.

Ин нақши минтақавии суботи Тоҷикистон ва ин аҳамияти ҷаҳонии марзи давлатии Тоҷикистонро аввал худи мо ва сипас тамоми кишварҳои минтақа ва ҷаҳон бояд дуруст дарк намоянд. Хусусан, кишварҳои Осиёи Марказӣ, қудратҳои чун Русия ва Чин, давлатҳои узви СҲШ ва СПАД, кишварҳои ИДМ ва САҲА ва ғайра бояд ин аҳамияти калидии марзи имрӯзаи Тоҷикистон ва ин нақши таъйинкунандаи муборизаи Тоҷикистон бо ифротгароию терроризмро дарёбанд. Албатта, имрӯз Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ҷимояи сазовори марзҳои худ қодир аст, аммо кишварҳои мазкур низ пеш аз ҳама, барои ҷимояи манфиатҳои ҳаётии худ бояд аз муборизаи давлати Тоҷикистон бо ин падида дастگیرӣ намоянд, барои ҳифзи суботу амнӣ Тоҷикистон талош варзанд, дар мустаҳкам кардани сарҳади ҷанубии Тоҷикистон

сахми чиддӣ гузоранд. Зеро, агар пеши роҳи ин сели оташ дар марзҳои чанубии Тоҷикистон гирифта нашавад, ифротгароӣ терроризм, ихтилофи мазҳабӣ фарҳанги тақдирӣ, бесуботию ноамнию бухрон на танҳо саросари минтақаи Осиёи Марказӣ, балки минтақаҳои бисёр васеътар аз онро то доманаҳои Чину Русияву Аврупо фаро мегирад. **Ин аст, ки имрӯз марзи давлатии Тоҷикистон марзи устуворӣ, марзи осудагӣ ва ва марзи суботу амнияти нима аз ҷаҳон мебошад.**

Хатари дуҷум:

Ифротгароии муосири динӣ бо сохти давлатдорӣ мо ва бо тарзи зиндагии озодонаи мо моҳиятан муҳолиф буда, онҳоро аз байн бурда, ба ҷойи он ба мо ғуломию беҳукукиро таҳмил мекунад.

Аз назари гурӯҳҳои ифротгароии динӣ бояд низомҳои давлатии демократӣ ва дунявӣ аз байн бурда шуда, ба ҷойи онҳо “давлати исломӣ” ҷорӣ карда шавад. Онҳо низомҳои дунявии демократиро барои мусулмонон нолозим ҳисобида, ба муқобили он мубориза мебаранд. Ин фикр дар тамоми адабиёт ва маводи таълимотии ифротгароён расман баён шудааст ва онҳо ба таври ошкоро онро таълиф мекунанд.

Масалан, яке аз муҳимтарин китобҳои “**Ҳизби таҳрир**” “Демократия–низомҳои куфр” ном дорад, ки аз номи худ ин китоб мақсади ин ҳизбро фаҳмидан мумкин аст, ки он аз байн бурдани ҷомеаи демократӣ мебошад. Созмони ифротгароӣ “**Давлати исломӣ**” бошад, аз байн бурдани давлатҳои дунявӣ ва демократиро мақсади ошкори худ эълон карда, ҳатто кишварҳое, ки аксарияти мардуми он мусулмон буда, дар он аксари меъёрҳои исломӣ эътироф ва амалӣ шудаанд, низ давлатҳои мусулмонӣ намендонад. Масалан, дар моҳҳои охир созмон ба чунин давлатҳое чун Арабистони Саудӣ, Урдун ва

ҳатто ба гурӯҳи фаластинии “Ҳамос”, ки дар назари умум як гурӯҳи саҳтгири исломӣ ба ҳисоб меравад, таҳдид намуда, онҳоро ба “ғайриисломӣ” будан маҳкум кардааст. Яъне гурӯҳи “Давлати исломӣ” фақат ҳамон шакли маҳдуд, ҳашину бераҳмона ва торики фаҳмиши исломро, ки то имрӯз дар минтақаҳои ишғолкардааш ҷорӣ намудааст, эътироф мекунад.

Пас боз ҳамон савол пеш меояд, ки ин нақшаи ифротгароёни динӣ барои мо, барои давлати мо ва барои мардуми мо аз назари амалӣ чӣ маъно ва чӣ хатар дорад? Дар ин бора бояд, пеш аз ҳама, ба ин нуктаҳо тавачҷуҳ намоем:

Нуктаи якум: Модоме, ки мақсад ва барномаи ифротгароёни динӣ аз байн бурдани низомҳои давлатии демократӣ ва дунявӣ мебошад, пас омадани онҳо ба Тоҷикистон низ боиси аз байн бурдани низоми демократӣ ва дунявии давлатдорӣ мо мегардад. Ин ба он маъност, ки мардуми мо на танҳо аз давлату давлатдорӣ худ, балки аз тамоми ҳуқуқу озодиҳои худ, ки дар тӯли муборизаи таърихияш ба даст овардааст, якбора маҳрум гашта, ҷомеаи мо ба як ҷомеаи тираву тор ва беҳуқуқ табдил мешавад.

Дар ин бора бояд гуфт, ки азбаски имрӯз ҳуқуқҳо ва озодиҳои мо ба таври табиӣ ҷорӣ гаштаанд, мо гоҳеқадри онро надониста, то чи ҳад муҳим будани онҳоро ҳатто эҳсос намекунем. Мо озодона дар кӯча гаштугузор мекунем ва озодона таҳисл мекунем ва бо телефон суҳбат мекунем... Аммо имрӯз дар қаламрави зери назорати гурӯҳи ифротии “Давлати исломӣ” мардум ҳатто аз ҳамин ҳуқуқҳои одитарин маҳрум шудаанд. Ягон зан ҳуқуқи аз хона берун баромадан надошта, умуман, занон ба мисли мол, каниз ё ҳамчун матои истифодаи ҷинсӣ хариду фурӯш мешаванд. Истифодаи телефони мобилӣ бошад, барои мардуми одӣ комилан манъ буда, барои ин кор ба истифодабарандагон ҳамчун ҷосус ҳукми қатл дода мешавад. Имрӯзҳо аз шабақаҳои хабарӣ метавон дид, ки

миллионҳо мардуми мусулмони кишварҳои Ироқ, Сурия, Яман, Либия ва ғайра, ки шаҳру дехоташон аз тарафи гурӯҳҳои ифротгарои динӣ ишғол шудааст, чун пеш-пешии бемории марговари вабо гурӯҳ-гурӯҳ молу мулк ва хонаву кишварҳои худро тарк карда, худро ба баҳру дарёҳо мезананд ва ба сӯйи Аврупо мегурезанд, то ба зерҳои ҳокимияти золимона ва даҳшатбори ифротгароёни динӣ намонанд. Пас, агар ҳар яки мо дарк намоём, ки ифротгароён тамоми ҳуқуқҳои инсонии моро якбора аз мо мегиранд ва бо омадани онҳо мо ҳамагӣ ба ғулумони беҳуқуқ табдил мешавем, он гоҳ мефаҳмем, ки аз тарафи ифротгароӣ ба сари ҳар яки мо, ба сари аҳли оилаи ҳар яки мо чӣ хатаре таҳдид мекунад.

Нуктаи дуюм: Шояд баъзе шахрвандон калимаи “исломӣ”-ро дар номи ин гурӯҳҳо шунида ва ё зерҳои фиреби таблиғоти ин гурӯҳҳо қарор гирифта, гумон кунанд, ки ифротгароёни динӣ низоми давлатии дунявӣ ва демократиро аз байн бурда, ба ҷойи он арзишҳои исломиро ҷорӣ мекунанд.

Аммо ҳаргиз чунин нест! Ҳам омӯзиши ҷаҳонбинӣ ва таълимоти онҳо ва ҳам омӯзиши таҷрибаи амалии “давлатдорӣ”-и онҳо нишон медиҳад, ки дар сурати ба қудрат расидан, ифротгароёни динӣ на меъёрҳои бузургу инсонпарваронаи дини ислом, балки фаҳмиши тангу торики худро дар бораи ислом ҷорӣ мекунанд. Фаҳмиши онҳо дар бораи ислом ба таълимоти ин дини мубин, аз ҷумла ба фармудаҳои Қуръони карим ва ба мазмуни ҳадисҳои Пайғамбари ақрам ҳеч умумияте надорад. Балки он як фаҳмиши даҳшатноки террористӣ ва ғайриинсонӣ дар бораи ислом аст, ки баръакс, муҳолифи тамоми фармудаҳои ислом мебошад.

Барои фаҳмидани чӣ қадар аз таълимоти исломӣ фарқ доштани ақидаи ифротгароёни динӣ чанд мисол кофӣ аст. Масалан, дар чанд соли ҳукумати гурӯҳи ифротгарои “Толибон” дар Афғонистон ҳамаи ҷаҳон шоҳид буд, ки ин гурӯҳ нисбати илму фарҳанг, мактабу

маориф, занону духтарон ва умуман, нисбати чомае чӣ амалҳои дахшатнокеро раво диданд. Дар ҳоле, ки ислом илму маърифатро тарғиб мекунад ва Пайғамбари ислом худро бо ифтихор “муаллим” номида буданд, гурӯҳи ифротгарои “Толибон” баробари ишғол кардани кудрат тамоми мактабҳо ва донишгоҳҳои Афғонистонро бастанд. Онҳо занонро ҳатто аз ҳукуқи ба кӯча баромадан маҳрум карда, кишварро ба як зиндони калон табдил доданд; маводу воситаҳои техникаю фарҳангӣ, аз ҷумла телевизору магнитофону диску наворҳоро аз хонаҳои мардум ба зӯрӣ чамъоварӣ карда, дар майдонҳо бо булдозер мачақ намуда, аз байн бурданд; политсияи махсуси шариатӣ ташкил карда, дар кӯчаҳо риши одамонро бо чадвал чен мекарданд, ки чанд сантиметр бошад! Ва низ “Толибон” маърақаҳои дахшатноки зинда ба зинда сангсор кардани инсонҳоро расман эҳё карданд, ки тамоми башариятро ба ҳайрат гузошт. Агар имсол мо аз як ҳодисаи сангсору оташ задани духтари бегуноҳ Фархундадар шаҳри Кобул дахшатзада шуда бошем, чанд сол пештар дар замони ҳукумати “Толибон” чунин ҳодисаҳо ҳар рӯз бо қарори расмии додгоҳи шариатии “Толибон” сурат мегирифт...

Аммо гурӯҳи ифротгарои “Давлати исломӣ”, ки ҳоло бар бахше аз Ироқ ва Сурия ҳукумат мекунад, фаҳмиши боз ҳам тангтар ва дахшатноктари исломро бароварда ва ҷорӣ карда истодааст, ки ҳатто гурӯҳҳои ифротии “Толибон” ва “Ал-Қоида” бо мушоҳидаи он дар ҳайрат мондаанд. Онҳо даҳҳо навъи нодир ва бераҳмонаи қатли инсонҳо, аз ҷумла рӯйрост сар задани кӯдакон, куштани занони ҳомила, зинда оташ задани одамон, дар панҷара андохта зинда ба зинда ба об ғарқ кардани онҳо, ба таври оммавӣ сар буридани даҳҳо асир ва ғайраро амалӣ карда, онҳоро ба навор гирифта, байни мардум ба намоиш мегузоранд. Ба ҳисоби мутахассисон то имрӯз фақат теъдоди касоне, ки сахнаи қатлашон аз тарафи “Давлати исломӣ” ба навор гирифта шудааст, ба беш аз панҷ ҳазор

нафар расидааст. Ҳатто ҳеч ҷойи шакке нест, ки чунин амалҳо ба дини мубини ислом, ки дини раҳмату инсонгарост, ҳеч робитае надоранд.

Маҷмӯаи амалҳои даҳшатнок, ғайриинсонӣ ва ғайриисломии гурӯҳи “Давлати исломӣ”-ро дар назар гирифта, тамоми уламои муътабари исломӣ дар сатҳи ҷаҳон онро як гурӯҳи ғайриисломӣ эълон намудаанд. Аз ҷумла соли 2014 намояндагони уламои бузурги исломӣ аз 126 кишвари ҷаҳон бо фиристодани мактуби муштарак ба роҳбарони гурӯҳи “Давлати исломӣ” эълон намуданд, ки амалҳои ин гурӯҳ пурра зидди таълимоти исломӣ буда, ин гурӯҳ ҳаргиз ҳақ надорад, ки худро гурӯҳи исломӣ номад. Ҳамчунин, дар ҷамъбасти конференси байналмилалӣ “Ислом зиддии ифротгароии динӣ ва терроризм”, ки моҳи июли соли 2015 дар шаҳри Душанбе баргузор шуд, уламои бузург ва муфтиёни шинохтаи ҷаҳонӣ, аз ҷумла роҳбарони Маҷмаи ҷаҳонии уламои исломӣ, роҳбарони динии Покистон, Афғонистон, Қатар, Ирон, Русия, Тоҷикистон, Қазоқистон, Қирғизистон, кишварҳои минтақаи Қасқоз, роҳбарони мусулмонони Аврупо ва ғайра бо содир намудани фатвои ягона гурӯҳҳои ифротгароии динӣ ва террористиро гурӯҳҳои ғайриисломӣ, балки бадномкунандагон ва муҳолифони дини мубини ислом эълон карданд.

Бинобар ин, агар касоне ноогоҳона гумон кунанд, ки ин гурӯҳҳо меъёрҳои исломиро ҷорӣ мекунанд, саҳт фиреб меҳӯранд, зеро ин фаҳмиши террористию даҳшатафкани онҳо дар бораи ислом ба таълимоти исломӣ ҳеч наздиқӣ ва робитае надорад. Пас бояд дақиқ дар ёд дошта бошем, ки гурӯҳҳои ифротгароии динӣ дар сурати омаданашон на исломро, балки як дидгоҳи тангу торики худашонро, як низоми даҳшатнокии ваҳшонияти террористиро ҷорӣ мекунанд.

Ҳамин тавр, вақте дар ин бора меандешем, мебинем, ки мо бо чӣ хатаре ва бо чӣ даҳшате рӯбарӯ ҳастем. Он гоҳ дарк мекунем, ки дар сурати омадани ифротгароёни

динӣ ҷомеаи моро ва ё ҳар як нафари моро чӣ дахшат интизор аст. Он гоҳ мо дарк мекунем, ки ифротгарой на танҳо ба Давлату Ҳукумат, балки ба ҳар яки мо, ба оилаи мо, ба зану фарзанди мо, ба тарзи зиндагии озодонаи мо, ба инсон будани мо таҳдиди бевосита дорад. Он гоҳ муносибати мо ба ин падида комилан дигар мешавад.

ЯК САВОЛ ВА ЯК ХУЛОСА:

**Чаро ҳифзи сохти дунявии давлатдорӣ муҳим аст
ё чи тавр дар шароити таҳдидҳои нав
бартарии давлати дунявӣ исбот мешавад?**

Тавре зикр шуд, яке аз шиорҳои асосии гурӯҳҳои ифротии динӣ ташкил намудани “давлати исломӣ” ё “хилофати исломӣ” эълон шудааст. Оё дар шароити нави ҷаҳонӣ ва дар ҷомеаҳои чандмазҳабӣ татбиқи ин ғоя имконпазир аст? Посух ба ин савол ҷанбаҳои нав ба нави хатари ифротгарой ва гурӯҳҳои ифротиро рӯшан менамояд.

Ғояи “давлати исломӣ” дар низомномаҳо ва маводи таблиғотии ҳамаи гурӯҳҳои ифротии динӣ қайд шуда, асоси ғоявии фаъолияти онҳоро ташкил медиҳад. Аз назари чунин гурӯҳҳо “давлати исломӣ” низоми давлатиест, ки дар он қонунҳо ва муносибатҳои ҷамъиятӣ бар асоси меъёрҳои исломӣ ба роҳ монда мешаванд. Дар назари аввал ин як идеяи ҷолиб намуда, таваҷҷуҳи мусулмонон ва хусусан, диққати ҷавононро ба худаш ҷалб мекунад. Бинобар ин баъзе аз мусулмонон ба ин ақида ҷалб шуда, ба он бовар карда, ба таври пинҳонӣ ва ё ба таври ошкор аз ин ғоя ҳимоят мекунанд. Аммо вақте ки ба омӯзиши ин масъала ба таври ҷиддӣ наздик мешавем, мебинем, ки идеяи “давлати исломӣ” ё тарҳи бунёди “хилофати исломӣ” бо ду мушкили бузург рӯбарӯ мебошад:

1. Мушкили ақидатию назариявӣ.

2. Мушкили амалию ичрой.

Мушкили ақидатию назарияви ғояи хилофат ва “давлати исломӣ” пеш аз ҳама, дар он аст, ки бунёди маҳз ҳамин хел модели идорию давлатдорӣ дар сарчашмаҳои асосии ислом, яъне дар Қуръон ва ҳадисҳои набавӣ ҳукм ва шарҳ нашудааст. Аз ин рӯ чи будани мафҳум ва моҳияти “давлати исломӣ” дар байни ҳуди мусулмонон ва аз ҷумла дар байни уламои исломии босалоҳият як муаммо ва як баҳси бисёр бузург ва пурихтилоф аст. Агар мо тамоми китобҳоеро, ки аз тарафи олимони дин аз аввали паҳншавии ислом то имрӯз дар бораи ҷӣ будани “давлати исломӣ” навишта шудаанд, канори ҳам гузорем ва бо ҳам муқоиса намоем, мебинем, ки то имрӯз аз тарафи ҳуди мутафаккирони мусулмон даҳҳо модел, навъ ва фаҳмиши “давлати исломӣ” тарҳрезӣ ва шарҳ дода шудааст. Аммо ҳамаи онҳо на маводу фармудаи бевоситаи қуръонӣ, балки фикру фаҳмиши шахсии ҳуди ин муаллифон мебошад. Як далели мавқеи қатъии ислом набудани ин тарҳҳо дар он аст, ки аксари муаллифони тарҳҳои “давлати исломӣ” моделҳои ҳамдигарро танқид ва рад карда, маҳз модели худашонро дуруст мешуморанд. Барои мисол, байни модели “ҳукумати шаръия”-и Ибни Таймия, “ал-ҳукму фил-ислом”-и Алӣ Абдуррозиқ, “хилофати ҷаҳонӣ”-и Иқбол, “низомии исломӣ”-и Сайид Қутб, “ҳукумати исломӣ” ё “вилояти фақеҳ”-и Оятуллоҳ Хумайнӣ, “аморати исломӣ”-и Мулло Умар ва ғайра, ки ҳар яке ҷӣ будани “давлати исломӣ”-ро аз диди худ шарҳ медиханд, “аз замин то осмон” фарқ дида мешавад. Агар ин назарияҳо ва китобҳои машҳурро паҳлуи ҳам гузорем, дар пеши рӯ даҳҳо модел ва назария ва шакли “давлати исломӣ”-ро мебинем ва ҳеҷ кас наметавонад даъвои ниҳой қунад, ки кадоме аз ин “давлатҳои исломӣ” дар ҳақиқат исломист.

Дар масъалаи “хилофат” бошад, вазъияти назариявӣ ва ақидатӣ боз ҳам мураккабтар аст. Аввалан, дар ин

мавзӯ ҳадиси саҳеҳи ҳазрати Муҳаммад мавҷуд аст, ки мувофиқи мазумни он хилофат ҳамчун навъи идоракунии давлат танҳо 30 сол баъди вафоти Паёмбар идома меёбад ва пас аз он давраи “мулук” ё подшоҳон оғоз мешавад.¹ Аз назари таърихӣ низ давраи ҳукмронии чор ҷойнишини аввали Паёмбари акрам, яъне “хулафои рошидин” тақрибан 30 сол тӯл кашидааст. Аз ин рӯ шорехони ҳадисҳо ин воқеияти таърихиро исботи дурустии ҳадиси набавӣ дар бораи 30 сол будани муҳлати хилофат дониста, ҳукуматҳои баъдии ҷомеаи мусулмонро “хилофати исломӣ” намендонанд. Аммо пас аз фурӯпошии Хилофати Усмониён дар соли 1924 низоми идоракунии “хилофат” умуман аз байн рафта, намунаи амалии чунин низом низ боқӣ намонд.

Ҳоло бошад, ба сабаби набудани санади қатъии динӣ, уламои исломӣ ба ин назаранд, ки агар дар ҷаҳони ислом хилофате ташкил шавад, он танҳо дар асоси “ичмои уламои исломии ҷаҳон” эълон шуда метавонад. Яъне фақат дар сурате, ки тамоми уламои муътабарии исломии ҷаҳон дар ин масъала ба қарори ягона (ичмоъ) расанд, “хилофати исломӣ” асоси шаръӣ мегирад. Масъалаи асосие, ки дар Мурочиатномаи уламои исломии ҷаҳон ба халифаи сохта ва худхондаи “Давлати исломӣ” Абӯбакри Бағдодӣ матраҳ шудааст, низ ҳаминро исбот мекунад. Уламо, муфтиён ва имомон аз 126 кишвари ҷаҳон бо имзои мактубе ба номи Абӯбакри Бағдодӣ изҳор доштаанд, ки ташкилоти ӯ ҳаргиз “хилофати исломӣ” буда наметавонад, зеро дар бораи “халифа” будани ӯ ва “хилофат” будани давлати ӯ ҳеҷ гуна “ичмои уламои

---

¹Ин ҳадиси Пайғамбар дар сарчашмаҳои саҳеҳи ҳадисҳо, аз ҷумла дар китоби «Муснад»-и Имом Аҳмад дар шакли « **الْخِلَافَةُ فِي أُمَّتِي ثَلَاثُونَ سَنَةً، ثُمَّ مَلِكٌ بَعْدَ ذَلِكَ** » (Мазмун: *Муддати хилофат дар уммати ман сӣ сол аст ва баъд аз он даврони подшоҳон фаро мерасад*) омадааст ва ҳамчунин, дар «Сунан»-и Имом Тирмизӣ зери рақамаи 436/4 ва дар «Сунан»-и АбиДовуд зери рақамаи 36/5 зикр шудааст.

исломӣ” ҳосил нашудааст. Албатта, барои исломӣ набудани “хилофат”-и ӯ далелҳо фаровонанд, аммо худи ҳамин далел, яъне набудани ҳеч гуна асоси динӣ, аз ҷумла набудани иҷмои уламо низ нишон медиҳад, ки хилофати “Давлати исломӣ” ягон пояи шаръӣ ва исломӣ надорад. Дар бораи ба даст омадани “иҷмои уламои исломӣ” бошад, ҳоло ягон механизми барои ҳама қобили қабуле вучуд надорад ва дар шароити имрӯзаи ҷаҳонӣ ба вучуд овардани он низ имконнопазир ба назар мерасад.

Ҳамин тавр, гарчи мафҳумҳои “давлати исломӣ” ва “хилофат” дар нигоҳи аввал бисёр сода ва фаҳмо менамоянд, аммо омӯзиши наздиктари масъала нишон медиҳад, ки чи будани онҳо барои худи уламои исломӣ як муаммо ва баҳси бузург мебошад. Бинобар ин гарчи дар таблиғоти оммавии расонаӣ ва минбарӣ аз ин мафҳумҳо истифодаи васеъ мешавад, дар сатҳи модел ва консепсия ва дар сатҳи амалия даҳҳо намунаи “давлати исломӣ” ва “хилофат” мавҷуданд. **Ин аст мушкилаи асосии назариявии ғояи “хилофат” ё “давлати исломӣ”!**

Аммо мушкили амалӣ ва иҷроии идеяи “хилофат” ва “давлати исломӣ” боз ҳам ҷиддитар мебошад. Албатта, ин идея ҳамзамон бо чанд мушкили амалӣ рӯбарӯст, аммо ба сабаби амиқ нарафтан ба паҳлуҳои дигари масъала фақат ба як ҷанбаи он тавачҷуҳ мешавад. Тадқиқоти дақиқ нишон медиҳанд, ки имрӯз аз миёни 55 кишвари мусулмоннишин, беш аз 50 кишвари он дорои ҷомаҳои чанддинӣ ва чандмазҳабӣ ҳастанд. Яъне дар онҳо фоизи гуногуни намояндагони динҳо ва пайравони мазҳабҳои исломии аҳли суннат ва аҳли ташайюъ зиндагӣ мекунанд. Бинобар ин вақте ин ё он гурӯҳи динӣ “давлати исломӣ” бунёд карданӣ мешавад, “давлати исломӣ”-и вай маҳз дар доираи фаҳмиши мазҳабии худи ин гурӯҳ бунёд мегардад.

Аз сабабе, ки ҳар як мазҳаб ва равияи исломӣ масъалаҳои ҷиддитарини ақидатӣ, шаръӣ ва ҷамъиятиро ба таври гуногун мефаҳмад, дар амалия ба ҷойи давлати исломии фарогири ҳамагон, “давлати суннигӣ”, “давлати

шиъагӣ”, “давлати ҳанафӣ”, “давлати моликӣ”, “давлати шофей”, “давлати салафӣ”, “давлати толибонӣ”, “давлати дишӣ”, “давлати зайдӣ” ва ғайра ҳосил мешавад. Ин мушкил имрӯз дар таҷрибаи мавҷудияти расмии “ҷумҳурии исломӣ”-ҳо низ дида мешавад, зеро аз чанд кишваре, ки имрӯз низоми давлатии худро расман чунин номидаанд, дар баъзе амалан мазҳабҳои аҳли суннат ва дар баъзеи дигар, амалан мазҳаби шиъа ҳоким мебошад ва “ҷумҳурии исломӣ” будани онҳо фақат як номи сиёсии онҳост.

Мушкили ин вазъият дар он аст, ки вақте дар асоси фаҳмиши як мазҳаб ё фаҳмиши исломӣ “давлати исломӣ” бунёд мешавад, намояндагони мазҳабҳо ва равияҳои дигари исломӣ аз доираи ин давлат берун мемонанд. Дар чунин ҳолат як мазҳаб мазҳаби расмӣ ва давлатӣ эълон шуда, меъёрҳои “давлати исломӣ”-и он тибқи меъёрҳои ҳамон мазҳаб муқаррар мешаванд. Намояндагони мазҳабҳои дигар бошанд, бояд ба меъёрҳои “мазҳаби ҳоким” ҳамчун ба қонунгузориҳои давлатӣ тобеъ шаванд. Ин ҳолат ҳам ихтилофи бузурги назарию эътиқодӣ ва ҳам мухолифатҳои қиддии амалиро ба вучуд меорад. Ҳамин тавр, намояндагони мазҳаби дигар, ки берун аз “мазҳаби ҳоким” қарор мегиранд, ба мухолифони “давлати исломӣ”-и он табдил мешаванд. Табиист, ки ихтилофи мазҳабӣ як мухолифати амиқи ҳалнашаванда буда, дар ниҳоят ба ҷангу хунрезӣ меанҷомад.

Ҳамин тавр, дар шароити ҷомеаи чандмазҳабӣ “давлати исломӣ” худ ба худ ба модели низоъбарангез табдил меёбад. Агар дар назар гирем, ки имрӯз дар аксари кулли ҷомеаҳои мусулмоннишин ҳамзамон намояндагони мазҳабҳои гуногун зиндагӣ мекунанд, пас барқарорӣи давлатҳои мазҳабӣ дар онҳо боиси ба гирдоби ҷангҳои бузурги байнимазҳабӣ фуру рафтани ҷаҳони ислом мегардад. Зеро дар ҳамаи ин ҷомеаҳо “давлатҳои исломӣ”-е, ки дар асоси ин ё он мазҳаби мушаххас сохта мешаванд, аз тарафи намояндагони мазҳабҳои дигар

ҳаргиз қабул намегарданд. Ин масъала бузургтарин мушкили “давлати исломӣ” мебошад.

Бояд гуфт, ки агар мушкили назариявии давлати исломиро масъалаи таҳассусӣ ҳисобида, сарфи назар намоем, аммо мушкили амалии “давлати исломӣ” барои ҳар як инсони огоҳ маълум аст. Ҳатто омӯзиши муқаддимавии вазъияти имрӯзи ҷомеаҳои мусулмоннишин ва дар назар гирифтани моҳияти чандмазҳабии онҳо кофист, ки дар шароити имрӯза имконнопазир будани татбиқи идеяи “давлати исломӣ” маълум гардад. Таҷрибаи татбиқи низомҳои динӣ дар ҷаҳони ислом нишон додааст, ки моделҳои давлати мазҳабӣ дигар наметавонанд ҳамзистии мардум ва суботу амнияти ҷомеаро таъмин намоянд.

Шояд дар ягон марҳалаи таърихӣ бо зӯри қудрат ба дӯши намояндагони як мазҳаб бор қардани назар ва меъёрҳои намояндагони мазҳабӣ дигар имконнопазир будааст, аммо дар шароити имрӯзи ҷаҳонӣ ин қор дигар имкон надорад, зеро дар вазъияти рӯёруйҳои геополитикӣ, иттилоотӣ ва динию мазҳабӣ, ки вазъи ҷаҳони имрӯзаро таъйин мекунанд, сар задани ихтилофи динию мазҳабӣ дар ҳар кишвар шароити даҳолати ҷиддии берунӣ ва заминаи ғурупошии он давлат ва ҳукумати онро фароҳам месозад. Намунаи ин воқеиятро дар мисоли Ироқ, Сурия, Яман, Баҳрайн ва ғайра метавондид. Чунин ҳатар метавонад ҳар як кишвари мусулмоннишинро таҳдид намояд.

Пас дар чунин вазъияту ҳолат чӣ бояд қард? Посух ин аст, ки ин вазъият бори дигар бартарии сохтори давлатдорӣ дунявиро дар ҷомеаҳои мусулмоннишин исбот менамояд, зеро маҳз низомии давлати дунявӣ имкон медиҳад, ки меъёрҳои ҳуқуқӣ, ҷазои сиёсӣ ва муносибатҳои ҷамъиятӣ шакли дунявӣ ё ғайридинӣ худро ҳифз намуда, дин ё як фаҳмиши мазҳабӣ он, ба меъёри таъйинкунандаи муносибатҳои сиёсӣ ва қудратӣ табдил наёбад. Танҳо давлати дунявӣ дину мазҳабҳоро

берун аз фазои муборизаҳои сиёсӣ ва қудратӣ нигоҳ дошта, метавонад шароити зарурӣ барои фаъолият ва ҳамзистии онҳоро таъмин намояд, аммо таҷриба ва мантиқ нишон медиҳанд, ки ҳеҷ низоми динию мазҳабӣ оштии байнимазҳабӣ, таъмини ҳуқуқу озодиҳои ҳамаи мазҳабҳо ва зиндагии осоиштаи дину мазҳабҳоро дар як ҷомае таъмин карда наметавонад.

Таъмини шароити озодона ва баробар ба дин ё мазҳаби дигар ба ҳуди моҳияти давлати мазҳабӣ муҳолифат менамояд, ҳуди моҳияти ин навъи давлатро инкор мекунад. Бинобар ин дар шароити нав бори дигар бартарӣ ва афзалияти модели давлати дунявӣ ҳамчун роҳи амалии аз гирдоби ихтилоф начот ёфтани ҷомаҳои мусулмоннишин ва ҳамчун кафолати ҳифзи суботу амнияти ин ҷомаҳо исбот мегардад.

Дарки ин ҷанбаи печидаи масъалаи “давлати исломӣ” ва дарки ин воқеияти инкорнопазири ҷаҳони муосири ислом водор мекунад, ки имрӯз бояд низоми давлатдорӣ дунявӣ ҳамаҷониба тақвият ёфта, ҳамчун кафолати суботу осудагии кишвар ҳифз гардад. Бо ин мулоҳизаҳо метавон хулоса намуд, ки таърих бори дигар дурустии интиҳоби низоми давлатдорӣ дар Тоҷикистон, яъне бунёди давлати дунявии демократиро исбот намулдааст.

Хатари сеюм:

Гурӯҳҳои ифротии динӣ бо асолати таърихӣ ва хувияти миллии тоҷикон шадидан муҳолиф буда, онро бераҳмона аз байн мебаранд.

Яке аз хусусиятҳои асосии ифротгароии динӣ, хусусан гурӯҳҳои салафияи тақфирӣ, дар он аст, ки ин ҳаракат аз бисёр назар ба миллигароии ифротии арабӣ пайваст буда, араб буданро ҳамчун як имтиёз ва ифтихор ҳисоб мекунад. Масалан, гурӯҳи “Давлати исломӣ” барои асоснок кардани ҳуқуқи халифаи мусулмонон шуданро

доштани роҳбарашон – Абӯбакри Бағдодӣ на салоҳияти илмӣ, ахлоқӣ ё сиёсии вай, балки пеш аз ҳама, гӯё аз қавми араб ва аз аҳли қабилаи Қурайш будани гузаштагони дури ӯро далел овардааст. Дар айни замон, пайравони ин ҳаракат идомадихандаи ҳамон баҳси таърихии “арабу ачам” буда, ба нажоду фарҳанги иронӣ ҳамчун ба душмани таърихии арабҳо нафрати бисёр амиқ доранд.

Тавре маълум аст, масъалаи “Арабу Ачам” ё шакли имрӯзааш, баҳси “Эрону Араб”, дар тӯли таърихи ҳамзистии ин ду халқият ташаккул ёфта, масъалаҳои қавмӣ, нажодӣ, фарҳангӣ, сарзаминӣ, арзишӣ, динӣ, мазҳабӣ, сиёсӣ ва ғайраро дар бар мегирад, ки шарҳи он як баҳси бисёр тӯлонист. Дар замони муосир низ ин баҳс дар сатҳҳои гуногун идома дошта, гоҳе зери шиорҳои миллӣ, гоҳе зери шиорҳои мазҳабӣ ва гоҳи дигар зери шиорҳои сиёсӣ геополитикӣ сурат мегирад. Омӯзиши муҳит ва рӯҳияи ифротгароёни динӣ дар Ховари Миёна нишон медиҳад, ки онҳо нисбати мардумони ориёӣ ва эронинажод ҳамеша истилоҳҳои таҳқиромезе чун «мачусон», «оташпарастон», «рофизиён» ва ғайраро истифода намуда, номҳои эрониро “номҳои мачусӣ” ва забони форсиро “забони аҳли дӯзах” меноманд.

Дар шароити имрӯза, хусусан, нуфузи ғайрирасмии таъйинкунандаи доштани равияи салафия дар кишвари Арабистони Саудӣ ва мақоми расмии роҳбарӣ доштани мазҳаби шиъаи имомия дар Ҷумҳурии Исломии Эрон ин ду кишварро дар минтақа барои ҳам тақрибан ба рақибони оштинопазир табдил намудааст. Ҳамин тавр, **яке аз хусусиятҳои асосии ифротгароии муосири динӣ зиддият бо мардуми эронитабор ва нафрат ба фарҳангу тамаддуни форсӣю тоҷикӣ мебошад.**

Ин дидгоҳи ифротгароёни динӣ ба асолати таърихӣ ва фарҳангу тамаддуни мардуми тоҷик чӣ таъсир ва чи хатари амалӣ дорад? Ин ҷо низ таъкид ба чанд нукта зарур аст:

***Нуктаи аввал.* Ифротгароии динӣ хувияти миллӣ ва асолати таърихии миллати тоҷикро аз байн мебарад.**

Агар ба таркиби таърихию фарҳангии хувияти тоҷикон аз нигоҳи баҳси «арабу ачам» нигарем, мардуми мо аз назари таърихию наҷодию фарҳангӣ аз ҷумлаи мардумони ориёӣ, эрониноҷод, форсизабон ва “аҳли Ачам” буда, он арзишҳо ва ифтихороти таърихию миллию фарҳангии “эронӣ” ва “ачамӣ” дар айни замон арзишу ифтихорҳои миллии тоҷикон низ мебошанд. Хусусан, номҳои асили бостонӣ, шахсиятҳо ва ҷеҳраҳои ориёӣи тоисломӣ, таърихи давлатдорӣи кӯҳани Эронзамин, расму оину ҷашнҳои миллии эронинасл, забони форсии тоҷикӣ ва ғайра ҷузъи ҷудонашавандаи арзишҳои хувиятсози миллати тоҷик буда, хувияти миллии тоҷиконро бидуни онҳо тасаввур кардан мушкил аст. Пас дар шароити Тоҷикистон ҳуҷум ба таъриху забону арзишҳои “ачамӣ” ё «эронӣ» дар воқеъ ҳуҷум ба таъриху забону арзишҳои ҳуди тоҷикон мебошад.

Масалан, вақте, ки ифротгароёни динӣ бо нафрати амиқ забони форсии тоҷикиро «забони дӯзахиён» хонда, номҳои асили миллии моро “номҳои маҷусӣ” ва ғайримусулмонӣ эълон карда, ҷашни хувиятсози тоҷикон – Наврӯзро «ҷашни маҷусиён» номида, инкор менамоянд, ин ба маънои ошкоро инкор намудани муҳимтарин пояҳои фарҳангу асолати тоҷикон, яъне инкор намудани ҳастии фарҳангии миллати тоҷик мебошад. Дар солҳои охир зери таъсири чунин ақидаҳои ифротӣ ҳатто баъзе рӯҳониёни маҳаллии тоҷик низ дар суҳанрониҳои худ масъалаи иваз кардани номҳои асили бостоние чун Рустаму Сӯҳроб ва Сиёвушу Ҷамшедро ба миён гузоштанд, ки ин ҳолат бори дигар исботи моҳияти ин ҷараён аст.

Аз ин рӯ ифротгароии динии имрӯза бо фарҳангу асолати таърихӣ ва хувияти миллии тоҷикӣ бо ҳам комилан носозгор буда, дар Тоҷикистон рушд кардани

ақидаи ифротгароӣ ба нобудии фарҳанг ва хувияти миллии тоҷикӣ оварда мерасонад. Хулоса, **ифротгароии муосири динӣ хусусияти миллигароии арабӣ дошта, душмани қасамхӯрдаихувиёт ва ҳастии фарҳангии тоҷикони эронитабор аст.** Ин нукта барои ҳар касе, ки дар замири худ хувияти миллии тоҷикӣ дорад, як нуктаи бисёр муҳим ва ҳаётӣ мебошад. Дарки ин даҳшат муносибати ҳар як шахрванди Тоҷикистонро бо падидаи ифротгароии динии муосир ҳатман тағйир медиҳад.

***Нуктаи дуюм.*Баҳси мазҳабию сиёсии “Арабу Аҷам” ҳаргиз набояд вориди ҷомеаи Тоҷикистон шавад, зеро он боиси порашавии хувияти фарҳангӣ ва шикасти давлатдорӣ миллии мо мегардад.**

Моҳияти ин нукта чунин аст, ки имрӯз баҳси таърихии “Арабу Аҷам” ё “Арабу Эрон” бо унсурҳои бисёр қавии баҳси байнимазҳабии шиъаву суннӣ ва ихтилофи сиёсию геополитикӣ саҳт гирех хӯрдааст. Ифротгароёни салафии тақфирӣ худро намояндагони аҳли суннат эълон карда, муборизаи худро муборизаи зидди намояндагони мазҳаби шиъа медонанд, ки тимсоли асосии имрӯзаи он кишвари Ҷумҳурии Исломии Эрон ва гурӯҳҳои динии ҷонибдори онанд. Дар айни замон, Ҷумҳурии Исломии Эрон сиёсат ва фаъолиятҳои худро ҳамчун мубориза бо равиҳои салафию ваҳхобӣ шарҳ медиҳад, ки тимсоли асосии имрӯзи он кишвари Арабистони Саудӣ ва гурӯҳҳои ҷонибдори он мебошанд. Аз сӯйи дигар, дар сатҳи байналмилалӣ низ ин ду неру дар ҷабҳаҳои гуногуни геополитикӣ қарор гирифтаанд, ки ҳар яке бо марказҳои муҳимтарини қудрати ҷаҳонӣ пайваست мебошад. Бинобар ин баҳси таърихии “Эрону Араб” имрӯз ба як низои бузурги мазҳабию сиёсии минатқавӣ ва байналмилалӣ омезиш ёфтааст.

Вазъи муносибати Тоҷикистон ва мардуми тоҷик бо ин баҳси калони мазҳабию сиёсӣ то ҳақде ҳассос ва нозук

аст, ки андаке бетаваҷҷухӣ метавонад боиси таркиши бузурги хувияти миллӣ ва зери хатар мондани давлатдорӣ миллии мо гардад, зеро агарчи тоҷикон аз назари таърихӣ, нажодию фарҳангӣ мардуми форсизабон ва эронитабор буда, дар ин масъалаҳо бо мардуми Эрони имрӯза муштарақоти фаровон доранд, аммо дар айни замон бо тафовут аз эронӣён, аксари тоҷикон пайрави аҳли суннат ва мазҳаби ҳанафӣ буда, миқдори камашон тарафдорони шиъаи исмоилия мебошанд. Дар чунин ҳолат, агар барои мо ҳамчун мардуми эронитабор, арзишҳои бостонии ориёӣ муҳим ва ҳаётӣ бошанд, боз ҳам барои мо, ҳамчун аҳли суннат ва ҷамоат, арзишҳои аҳли суннат низ муҳим ва гиромӣ ҳастанд. Барои мо ҳамон гуна ки таҳқиру инкори арзишҳои миллии эронӣасл қобили қабул нест, таҳқиру инкори арзишҳои аҳли суннат ва ҷамоат низ чунин аст. Ҳамин тавр, вазъият ва таркиби фарҳанги мо таврест, ки дар баҳси “Арабу Аҷам” ва дар низоии мазҳабию сиёсии онҳо дар ҳеҷ як ҷабҳа буда наметавонем. Воқеияти мо ин аст, ки мо **аз назари таъриху фарҳанг ориёитабор, вале аз назари мазҳабу эътиқод аҳли суннат ва ҷамоат ҳастем.**

Пас барои ҷомеаи мо ва барои давлати мо бисёр муҳим аст, ки ҳуди ин баҳси харобиовар умуман, ба кишварӣ мо ва муҳити ҷомеаи мо роҳ наёбад, зеро он **як баҳши бунёдии таъриху фарҳангу хувияти моро дар муқобили баҳши дигари бунёдии он қарор дода, моро ба низои дарунифарҳангӣ ва ба таркиши хувиятӣ меоварад.** Ин дар ҳолат, ки унсурҳои имрӯзаи хувияти миллии мо дар тӯли таърих ба ҳам бисёр ҳамоҳанг шуда, пайванд ва ё синтези мавзунӣ худро ёфтаанд, ки ҳифзи он барои мо аҳамияти ҳаётӣ дорад. Дар таркиби хувияти тоҷикӣ **ориёиёронитабору форсизабон будан ва аҳли суннату ҷамоат будан дар ихтилофу тазод қарор надоранд.** Мо дар чунин баҳс ҳеҷ интиҳобе надорем, зеро **на аз баҳри асолати таърихию фарҳангӣ мон гузашта метавонем ва на аз баҳри эътиқоду мазҳаб мон.** Бинобар ин роҳ надодан

ба ин фочеа барои миллат ва давлати мо аҳамияти ҳаёти дорад. Чунин нуктаҳои зарифу муҳим то чи ҳад ҳассос ва даҳшатбор будани хатари ифротгароии диниро бори дигар нишон медиҳад.

Илова бар ин, пушти ин ду идеология ду кишвари бонуфузу пурқудрати ҷаҳони ислом ва дар пушти онҳо давлатҳои боз ҳам қавитар қарор гирифтаанд, ки агар онҳо ин назарҳоро дар ростои манфиатҳои худ андаке ҳам пуштибонӣ намоянд, ин ихтилоф ба амнияти миллии ва вазъияти дохилии кишвар низ таъсири бисёр харобиовар мегузорад.

ЯК САВОЛ ВА ЯК ХУЛОСА:

Чаро пайвастан ба ҳизбу ҳаракатҳои ифротӣ хиёнат ба ватану миллат ҳисоб мешавад?

Имрӯз шаҳрвандоне, ки ба сафи равия ва ҳизбу ҳаракатҳои ифротии динӣ ҳамроҳ мешаванд, илова бар ҷинояткор будан, хоинони ватан ва миллат ҳисобида мешаванд. Аз ҷумла Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар суҳанронии худ аз 26-уми июли соли 2015 дар бораи ин гуна шахсон чунин мегӯяд: *“Аз марги баъзеашон ба падару модар маълумот расида, онҳо аз ин амали нангини фарзандонашон миёни хешу табор ва ҳамсояҳову аҳли ҷомеа дар ҳичолатанд, чунки фарзандони онҳо ҳам ба Ватан–Модар ва ҳам ба мазҳаби ҳанафӣ хиёнат кардаанд. Дар тӯли таърих ягон халқу миллат хиёнат ба Ватан–Модар, давлат ва мардумро набахшидааст ва намебахшад”.*

Шояд дар зехни касе ин савол ба вучуд ояд, ки чӣ гуна онҳоеро, ки ба гурӯҳҳои ифротӣ пайваستاанд, хоинони ватану миллат номидан мумкин аст? Таркиби ҷинояти онҳо чун хоини ватану миллат дар чист?

Тавре аз зикри хатарҳои ин гурӯҳҳо маълум шуд, яке аз муҳимтарин барномаҳои гурӯҳҳои ифротӣ аз байн бурдани давлатҳои мустақил дар минтақаи мо, аз ҷумла аз

байн бурдани Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Онҳо ин нияти худро расман эълон карда, кишвари моро ҳамчун як ноҳияи хурди “хилофат”-и худ пешбинӣ мекунанд. Дар харитаи сиёсии ҷаҳон, ки онҳо таҳия карда, дар расонаҳо расман паҳн кардаанд, Ҷумҳурии Тоҷикистон умуман, вучуд надорад. Илова бар ин, онҳо ба сохти давлатдорӣ, тарзи зиндагӣ, арзишҳои миллӣ ва таърихии мо муқобил буда, нисбати онҳо нафрати беандоза доранд. Хулоса, **омадани онҳо ва ғалабаи онҳо ба маънои аз байн рафтани давлати мустақили мо, нобудии таъриху фарҳанги мо ва нобудии миллати мо мебошад!**

Пас ҳар шахрванди Тоҷикистон, ки ба ин гурӯҳҳои ифротӣ ҳамроҳ мешавад, бевосита дар мақсадҳои шуми онҳо ва дар фаъолиятҳои зиддидавлатӣ ва зиддимиллии онҳо шарик мешавад. Яъне ин шахрванд барои аз байн бурдани давлати худ ва барои нобуд сохтани миллати худ ҳамроҳ бо ифротӣён мечангад, барои амалӣ шудани ин мақсади онҳо ба онҳо ёрӣ мерасонад. Ҳамин тавр, ӯ дар муқобили давлати худ, бар зидди ватани худ ва дар душманӣ бо миллати худ қарор мегирад. **Ҳамин тавр, ӯ хоини ватан ва хоини миллат мешавад!**

Албатта, аъзои ҳизбу гурӯҳҳои ифротӣ ба сабаби барангехтани низоъ, даст доштан дар ҷангу хунрезӣ ва қатлу кушторҳои бешумор аз ҳар ҷиҳат ҷинояткоранд, аммо илова бар ин, бо сабаби дар муқобили ватану миллати худ қарор гирифтани онҳо хоини ватану миллат низ ба ҳисоб мераванд. Ин аст масъалаи хиёнат ба ватану миллат дар таркиби ҷинояти ин гуна шахсон. Аз тарафи шахрвандон пурра дарк шудани ин ҷанбаи масъала барои ташаккули муносибати оштинопазири онҳо бо гурӯҳҳои ифротӣ бисёр муҳим мебошад.

Хатари чорум:

Гуруҳҳои ифротии динӣ маърифат, адабиёт ва фарҳанги миллии тоҷиконро маҳкум карда, онро аз байн мебаранд.

Яке аз хусусиятҳои асосии ақида ва таълимоти гуруҳҳои навпайдои ифротии динӣ дар он аст, ки онҳо ба фарҳангу маърифат ва хусусан, **ба тасаввуфу ирфон назари шадидан манфӣ дошта, онро умуман эътироф намекунанд.** Хусусан, пешвоён ва назариясозони равияи салафияи тақфирӣ ҳамеша тасаввуфу ирфони исломӣ ва адабиёту осори ирфониро маҳкум намуда, дар бораи он ҳукмҳои қатъии худро эълон намудаанд. Аз назари онҳо, пайравӣ аз тасаввуф як навъи “бидъат” буда, изҳори ишқу мухаббат ба Худо ва пайравӣ аз пирони тариқат, ки аз сутунҳои асосии назарияи тасаввуф мебошад, як навъ “ширк” дар ақидаю ибодати мусулмон ба ҳисоб меоянд. *(Дар ин маврид метавон ба китоби «Хукми сӯфия аз нигоҳи пешвоёни салафия: маҷмуаи назар ва ғатово», Қоҳира, 2004 мурочиат намуд.)*

Дар бораи чӣ будани ҳукми равияи тасаввуф аз назари шариати исломӣ ва дар бораи арзиши воқеии осори илмию адабии ирфонӣ мулоҳизаҳо зиёд буда, он як мавзӯи бисёр таҳассусӣ мебошад. Вале ин чо барои мо муҳимтар ин аст, ки ба муҳити динию ҷамъиятии Тоҷикистони муосир ворид шудани ин ақидаи бадбинӣ нисбати тасаввуф барои кишвари мо ва мардуми мо чӣ натиҷаи амалӣ хоҳад дошт? Дар ин масъала бояд ба се нуқтаи зерин таваҷҷӯҳ намоем:

Нуқтаи якум: Тасаввуф ва ҷаҳонбинии ирфонӣ дар тӯли садсолаҳо дар тафаккури динии мардуми тоҷик ҷойгоҳи амиқ пайдо карда, имрӯз низ миёни мардум ҳамчун фарҳанги ҷорӣ амал мекунад. Мардуми тоҷик имрӯз ба дин асосан аз назари тасаввуфӣ нигариста, ҷойгоҳи арзишҳо, рамзҳо ва пешвоёни сӯфия дар

фарҳанги динии он ниҳоят муҳтарам мебошад. Ҳатто пешвои мазҳаби ҳанафӣ Имом Абӯҳанифа миёни тоҷикон чун «Сӯфии куфӣ» шинохта мешавад.

Пирони тариқат ва пешвоёни таълимоти сӯфия ҳамчун Ҳоҷа Баҳоуддини Нақшбанд, Абдулқодир Гелонӣ, Сайид Алии Ҳамадонӣ, Ҳоҷа Аҳрори Валӣ, Мавлоно Яъқуби Чархӣ, Мавлавӣ Ҷунунӣ ва ғайра қаҳрамонони эътиқодии мардум буда, оммаи мусалмонон нисбати онҳо эҳтироми зиёд доранд. Эътиқоди ошиқона ба Худованд, тарбияту поксозии маънавии худ дар роҳи Ҳақ, мақоми пири тариқат ва пешвои маънавӣ ва ғайра дар фарҳанги диндорӣ ва боварҳои динии тоҷикон бисёр устувор мебошад. Дар баёни ин воқеият, зикри байти машҳури мардумии «*Бе пир марав, ки дар бимонӣ, Ҳарчанд Сикандари замонӣ...*» жоғист.

Аз ин рӯ ҳучум ба ин низоми устуворшудаи эътиқодии мардум боиси баҳсу бухрони амиқи фикрию динӣ дар ҷомеа шуда, пайомадҳои ногувор хоҳад дошт. Хусусан, дар шароити ноустувории идеологӣ ва иҷтимоии ҷомеа оғоз шудани ин баҳси шиканандаи ҳамаи арзишҳои эътиқодии мардумӣ ба зарари ваҳдати миллӣ ва суботи ҷомеа мебошад.

Нуктаи дуюм: Вале масъалаи ҷиддитари дигар, ҷойгоҳи имрӯзии ирфону тасаввуф, бузургони ин равия ва осори илмию адабии тасаввуфӣ дар таркибу сохтори ҳувияти миллии тоҷикон аст. Моҳияти масъала дар он аст, ки дар тӯли садсолаҳо адибону мутафаккирони классикии форсу тоҷик, ки аксар аз бузургони тасаввуф мебошанд, дар таркиби фарҳанги миллии тоҷикон ва дар зехни мардуми тоҷик ҷойгоҳи муҳим ва рамзӣ пайдо кардаанд. Мардуми тоҷик баҳше аз арзишҳои эътиқодӣ ва миллии худро маҳз ба воситаи осори адабию ирфонии шахсиятҳои чун Аттору Саною Мавлавӣ, Саъдию Ҳофизу Ҷомӣ, Бедилу Соибу Иқбол ва ғайра омӯхта ва ҳифз намудаанд.

Аз сӯйи дигар, давлати Тоҷикистон ҳам маҳз шахсият ва осори ин бузургони тасаввуфро ҳамчун пояи

устувори фарҳанги миллӣ ва ному осори онҳоро ҳамеша ҳамчун сутунҳои хувияти миллии тоҷикон матраҳ менамояд. Дар натиҷа худшиносӣ, ифтихори миллӣ ва хувияти миллии мо ба ному осору афкори ин шахсиятҳо бунёд ёфта, бидуни онҳо тасаввур кардани хувияти имрӯзи тоҷикон имконпазир нест. Ҳатто, агар имрӯз аз тоҷик савол шавад, ки чанд фарди бузурги фарҳангу тамаддуни худро ном барад, аксари онҳо Синову Фирдавсию Мавлавию Саъдию Ҳофизу Ҷомию Бедилу ғайраро ном мебаранд, ки аксаран аз бузургони ирфону тасаввуфанд. Ин ҷо низ сухан дар бораи ҳақиқат ва дурустии ин масъала нест, балки сухан дар бораи воқеият будани он меравад.

Пас, агар ин дидгоҳи бадбинонаи ифротгароӣ нисбат ба тасаввуф воридаи Тоҷикистон шавад ва шахсиятҳои ирфонӣ «бидъаткор»-у «мушрик» эълон шуда, осори онҳо ҳамагӣ «бидъат» ва «гумроҳӣ» доништа шаванд, дар фазои фарҳангию маънавии ҷомеаи мо чӣ тағйирот пеш меояд? Посухи ин масъала возеҳу равшан аст:

Аввалан, дар вазъияте, ки мардум аз таълимоти бунёдии динӣ ба андозаи кофӣ баҳраманд нестанд, агар рамзҳо, арзишҳо, шахсиятҳо ва боварҳои ислומии тасаввуфии мардум якбора ботил ва беарзиш эълон шаванд, пас якбора мардуми аз назари эътиқодӣ ҳолӣ ва саргумеро хоҳем дошт. **Чунин ҳолати беназмии эътиқодӣ заминаи ҷиддии бунёдгароии оммавии динӣ ва ифротгароии авомонаи саросариро дар кишвар ба вучуд меоварад, ки он боиси худкушии миллии мо ҳамчун миллат мегардад.**

Дуюм, агар тибқи ин назарияи ифротгароён, имрӯз ба мардуми Тоҷикистон талқин шавад, ки бузургони фарҳангу адабиёти шумо, яъне Аттору Мавлавию Саноиву Саъдию Ҳофиз ва Ҷомию Бедилу Иқбол ҳамагӣ «бидъаткор» ё «кофир» будаанд ва осори адабию ирфонии онҳо гумроҳӣ буда, хондани онҳо «куфр» аст, он гоҳ тамоми низоми хувияти миллии мо барҳам хоҳад хӯрд. Он

гоҳ мардуми мо аз назари арзишӣ, маънавӣ ва ҳувиятӣ комилан холӣ хоҳанд гашт, ки он тамоми назми фарҳангу адабу маънавияту тарбияти ҳазорсолаи моро барҳам зада, як ҳолати ваҳшонияти фарҳангиро пеш меоварад. Дар сурати паҳн шудани назарияи ифротгароии динӣ, насли ояндаи мо тамоми осори таърихию фарҳангӣ, тамоми офаридаҳои илмию маънавӣ, тамоми осори ҷаҳоншумули адабиёти классикии форсу тоҷик, тамоми шохкориҳои низоми ахлоқию тарбиятии миллӣ ва тамоми ифтихороти арзишҳои миллиро **бо дасти худашон** ҳамчун «осори куфру бидъат» нобуд хоҳанд кард!

Оё ба чунин ҳолати холигии фарҳангӣ расидани як инсон имконпазир аст? Барои эҳсоси ин даҳшат як мисоли ҳаёти меорем: Дар пойтахти Миср, шаҳри Қоҳира дар мулоқот бо як муаллими ҷавони донишгоҳ, ки соли пеш Донишгоҳи Мадинаи кишвари Арабистони Саудиро хатм кардаву ба Миср баргашта буд, суҳан аз шахсият ва осори Имом Ғаззоли рафт. Зимни суҳбат аз ӯ пурсидам, ки эътиқоди динии Имом Ғаззоли чӣ будааст? Устои ҷавон зуд ҷавоб дод, ки *«Ғаззоли як кофир буд ва аз ин рӯ эътиқод ва назари ӯ барои мо аҳамияте надорад»*. Аз сабабе, ки дар низоми динии Миср муфтиён гоҳе аз мазҳаби ҳанафӣ ва гоҳе аз мазҳаби шофеӣ интиҳоб мешаванд, аз он муаллим барои маълумот савол кардам, ки муфтии ҳозираи Миср Шайх Али Ҷумъа намояндаи кадом мазҳаб аст? Бо камоли оромиш посух дод, ки: *«Ӯ мусулмон нест, ӯ сӯфӣ аст»*.

Ин назария ба бовари ӯ табдил гашта буд ва ӯ тамоми фарҳанги гузаштаи ирфонии исломӣ, тамоми адабиёти исломӣ, тамоми орифони бузургро аз ҳамин нигоҳ баҳо меод. Ин муаллими ҷавон ҳатто Донишгоҳи машҳури Ал-Азҳарро ба сабаби дар барномаҳои ҷой доштани баъзе дарсҳо дар боби таърихи ирфону тасаввуф, бо тамоми собиқаи ҳазорсола ва бо тамоми хидмату осору захираи шайхону барномаю дарсҳои ҳатто донишгоҳи **исломӣ** ҳисоб намекард. Агар ҳамин ҳолатро дар ҷомеаи

Тоҷикистон тасаввур намоем, пеш омадани он барои мардуме, ки бинои хувияти динию миллию ахлоқии он рӯйи арзишҳои исломии ирфонӣ сохта шудааст, фочиае бузург хоҳад буд.

Пас хатари дигар ва бисёр чиддии ифротгароии муосири динӣ барои давлат, мардум ва фарҳанги мо дар он аст, ки агар он ҳатто бо роҳи осоишта ҳам паҳн шавад, боиси ба ҳолати холигии ақидатӣ ва бухрони шадиди хувиятӣ рӯбарӯ шудани мардуми тоҷик ва дар ниҳоят, боиси марги фарҳангию маънавии миллати мо мегардад. Дарки ин хатари бузурги гурӯҳҳои ифротгаро ба ҳастии фарҳангии миллати мо бояд ҳар як фарди соҳибмаърифати тоҷик, хусусан, аҳли илму фарҳангу зиёи кишварро ба як муборизаи чиддӣ дар муқобили ин неруи торику чоҳил муттаҳид намояд.

Нуктаи сеюм. Албатта, дар таърихи мавҷудияти худ баъзе фирқаҳои сӯфия гоҳе аз ҳадафи аввалияи тасаввуф, ки покии нафс ва шинохти амалии Худованд буд, хорич шуда, дучори инҳирофҳо гаштаанд. Баъзе аз онҳо гӯшанишиниро талқин намуда, боиси ғайрифаъол гаштани мардум ва аз талошу созандагӣ дур гаштани онҳо мешуданд. Дар баъзе шоҳаҳои тасаввуфӣ парастии мақоми пир ва мазорҳои онҳо ба дараҷаи ифрот расида, дар ҳақиқат ба ширки ошкор табдил мегашт. Барои мисол, ҳатто дар Осӣи Марказӣ муридони Хоҷа Аҳмади Ясаӣ эълон карданд, ки зиёрати мазори пири онҳо дар шаҳри Туркистон ҳукми «ҳаҷчи асгар»-ро дорад. Дар Бухоро бошад, баъзе дарвешон бангию кӯкнорӣ шуда, бо қаландарӣ (дар асл талбандагию ғадой) рӯз мегузaronиданд, ки дар ин бора метавон ба «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айнӣ муроҷиат намуд. Ва табиист, ки чунин мавридҳо худ як ифрот аст.

Тавре маълум аст, ин навъи сӯфигарӣ аз тарафи бузургони ирфону тасаввуф шадидан маҳкум шудааст. Агар Мавлоно Румиро яке аз пешвоёни тасаввуф донем,

осори ӯ, хусусан, «Маснави маънавӣ», пур аз танқиди сӯфиёни дуруғин аст. Аз ин рӯ танқиди амалҳои инҳирофии сӯфиён дар фарҳанги мо масъалаи нав нест ва онро, пеш аз ҳама, худи орифон ва сӯфиёни ҳақиқӣ оғоз намудаанд.

Вале дар ин миён чудо кардани шахсиятҳои илмию динӣ ва чеҳраҳои фикрию фарҳангӣ, ки дар таърихи тамаддуни исломӣ ва милли хидматҳои бузург доштаанд, бисёр зарур аст. Зеро ирфону тасаввуф дар шакли солими он яке аз муҳимтарин равияҳои фикрӣ ва таҷрибӣ дар таърихи мо буда, аз назари тамаддуни ва фарҳангшиносӣ боиси ба вучуд омадани беҳтарин осори фикрию адабию хунарӣ гаштааст. Аз ин рӯ дар бораи захмату таҷрибаву натиҷаи ҳазорсолаи тасаввуфу ирфони исломӣ ба ин осонӣ ҳукм намудан дур аз инсоф мебуд. Пас мавқеи дуруст ин аст, ки бояд инҳирофу бидъати фирқаҳои алоҳидаи сӯфиён дар ҷояш маҳкум гарданд, вале ирфону тасаввуфи асил ва осори оламшумули ирфонии ниёғони мо шинохта ва қадрдонӣ карда шаванд.

ЯК САВОЛ ВА ЯК ХУЛОСА:

Муносибати гурӯҳҳои ифротии динӣ ба фарҳанг ва тамаддун чист ё чӣ гуна ин гурӯҳҳо моҳияти зиддитамаддуни доранд?

Дар бораи нафрат ва муносибати бадбинонаи гурӯҳҳои ифротии динии имрӯза, хусусан, гурӯҳҳои салафияи тақфирӣ ва ҷиходӣ нисбат ба фарҳангу тамаддуни эронӣ ва нисбат ба ирфону тасаввуфи исломӣ гуфта шуд. Аммо бояд зикр кард, ки нафрат ва бадбинии ин гурӯҳҳо ба фарҳангу тамаддун бо ин хулоса намешавад, балки ин гурӯҳҳо моҳиятан хусусияти

зиддифарҳангӣ ва зиддитамаддунӣ доранд. Онҳо бо ҳама гуна осори хунар, фарҳанг, таърих ва тамадун дар ҷанг қарор дошта, чун як неруи торики барбарии зиддитамаддунӣ тамоми осори фарҳангӣ, хунарию таърихро оғохонанобуд мекунанд.

Ғарчи маҳкум қардани фарҳангу тамаддунҳо дар назария ва таълимоти ин гурӯҳҳо ҷойгоҳи марказӣ дорад, аммо таҷрибаи амалии “ҳокимият”-и онҳо дар нуқтаҳои гуногуни ҷаҳони ислом моҳияти зиддифарҳангӣ ва зиддитамаддунӣ доштани онҳоро қомилан возеҳу рӯшан сохтааст. Дар ин масъала метавон ба баъзе мисолҳои рӯ овард, ки дар ҳамин солҳои охир дар пеши ҷаҳми тамоми башарият рӯй доданд:

–Гурӯҳи ифротгарои “Толибон”-и Афғонистон баробари ба ҳокимият расидан дар соли 1996 ба нобудсозии пайвасти тамоми осори хунари, таърихи ва тамаддунии худди ин кишвар оғоз намуд. Толибон бойгонии таърихию хунари, дастхатҳои қандҳазорсола, ёдгориҳои арзишманд ва осори қаронбаҳои таърихро аз марказҳои фарҳангӣ, донишгоҳҳо, архивҳо ва осорхонаҳои таърихии Афғонистон берун қашид, онро чун “осори қуфру бидъат” бераҳмона нобуд сохтанд. Аз қумла нобудсозии маъбади ҳиндуҳо дар Қобул ва бо тири тӯп ва маводи тарқанда қара қардани муҷассамаҳои азими Буддо дар вилояти Қомиён аз машҳуртарин қадимҳои зиддифарҳангӣ ва зиддитамаддунии “Толибон” дар даврони ҳокимияташон ба ҳисоб меравад. Қойи зикр аст, ки ёдгориҳои қандҳазорсолаи Балху Қомиён дар қамони тамоми подшоҳони гузаштаи исломии Афғонистон, аз қумла дар аҳди Қомониёну Ғазнавиёну Темуриён барқой монданд ва улақои исломии ин қарзамин дар тӯли таърих ба қароб қардани онҳо қатво надоданд, аммо “Толибон” бо моҳияти зиддитамаддунии худ қорро аз қаробсозии ёдгориҳои таърихи оғоз намуданд.

Гурӯҳи ифротгарои динии “Боку ҳаром” ва “Аш-шабоб”, ки дар кишварҳои Нигер, Сомалӣ ва Молӣ фаъолият доранд, соли 2011 пас аз ишғоли шаҳри таърихии Тумбакту, бузургтарин ганҷинаи китоб ва дастхатҳои нодир дар Африқоро огоҳона ҳароб карда, бино ва китобҳои онро ба коми оташ кашиданд. Дар ин раванд на танҳо дастхатҳои қадими бостонӣ, балки ҳазорон нусха китобҳои нодири илмии даврони исломӣ ва санаду ҳуччатҳои нодири таърихи ин кишварҳо бебозгашт сӯзонда шуданд.

–Гурӯҳи ифротии “Давлати исломӣ” дар ду соли ҳокимияташ бар баъзе минатқаҳои Ироқ ва Сурия, даҳшатноктарин амалҳои зиддифарҳангӣ ва зиддитамаддуниро ба намоиш гузошт, ки барои ҳамгон маълум аст. Онҳо баробари ишғоли шаҳрҳо чун қабिलाҳои ваҳшӣ ворида музейҳо шуда, тамоми ёдгориҳои хунарию фарҳангии бостониро бо табару зоғнул ва арраҳои барқӣ мешикастанд ва тамоми китобу мусаввараву нигораҳоро пора мекарданд. Ҷанги ваҳшиёнаи ДИИШ бо фарҳангу таъриху тамаддуни башарӣ дар шаҳри бостонии Палмираи Сурия башариятро ба ҳайрат гузошт, зеро онҳо ин шаҳри таърихии чандҳазорсоларо, ки аз даврони Ошуриён ҳамчунон ҳифз шуда буд, бо тамоми воситаҳо ҳароб мекарданд: агар зӯрашон расад, бо дасту табару зоғнӯлу арра ва агар зӯрашон нарасад, бо тарконидаи биноҳову манораҳову ёдгориҳо.

Умуман, набард бо хунару фарҳанг, ҷанг бо мактабу маориф, душманӣ бо илму огоҳӣ, нафрат ба таъриху тамаддун ва зиддият бо рушду ободӣ як ҷузъи унсурҳои моҳияти гурӯҳҳои ифротгарои динӣ мебошад. Онҳо таълимоти исломиро аз фарҳанг, аз ҷумла, аз фарҳанги исломӣ ҷудо карда, онро аз арзишҳои олтарине чун илм, огоҳӣ, раҳм, шафаққат, ҳамзистӣ, таҳаммулпазирӣ, некӣ, зебӣ, созандагӣ ва ғайра ҳолӣ мекунанд. Яъне фаҳмиши онҳо аз ислом як фаҳмиши дур аз фарҳанг ва дур аз

арзишҳои тамаддунофарини исломӣ аст. Онҳо як “ислом”-и ҳолӣ, танг, хашин, тира ва торики худро сохтаанд, ки ҳеч умумияте бо таълимоти асили исломӣ надорад.

Бинобар ин омадани ифротгароён ба тамоми арзишҳои фарҳангӣ ва тамаддунӣ таҳдиди нобудӣ мекунад. Бо омадани онҳо дар ҷомеа дигар барои таърих, тамаддун, илм, огоҳӣ, ҳунар, мусиқӣ, наққошӣ, хушӣ, озодӣ, муҳаббат, зебӣ ва ғайра ҷой намемонад. Ин аст моҳияти зиддифарҳангӣ ва зиддитамаддунии ифротгароии динии имрӯза. **Ин аст, ки ҳар як инсонӣ бофарҳангу ботамаддун ва ҳар як инсонӣ огоҳу озод бояд худаш шахсан дар мубориза бо ин офати азим сахм гирад ва ба ин муборизаи тамаддун алайҳи ҷаҳл, ба ин муборизаи фарҳанг бо бефарҳангӣ ҳамроҳ шавад.**

Хатари панҷум:

Ифротгароёни динӣ ҳамаи мазҳабҳои исломӣ, аз ҷумла мазҳаби ҳанафиро нодуруст ва бидъат дониста, пайравони онро мусулмони ҳақиқӣ ҳисоб намекунад. Ин мавқеи онҳо боиси сар задани бухрони ҷиддии ақидатӣ дар ҷомеа мешавад, ки оқибатҳои вазнин дорад.

Ифротгароёни навпайдои динӣ, ки асосан пайравони равияи салафияи тақфирӣ ва ҷиҳодӣ ҳастанд, ҳуди мазҳабро ҳамчун чорҷӯби пайравӣ аз ислом эътироф накарда, пайравӣ аз мазҳабро “бидъат” меҳисобанд. Онҳо фақат худашонро пайравони воқеии ислом дониста, тамоми ибодатҳоеро, ки мусулмонон дар доираи мазҳабҳо анҷом медиҳанд, напазируфта, танҳо эътиқод ба тарзи салафигии диндориро дуруст медонанд. Пешвоёни ин равия ҳам дар масъалаҳои ақидатӣ ва ҳам дар масъалаҳои ибодатӣ ин мавқеъро талқин ва таблиғ мекунад.

Масалан, дар рисолаи «Тавҳид»-и бунёдгузори ваҳобият Муҳаммад ибни Абдулваҳҳоб ва дар рисолаи «Раъиши намозгузории Паёмбар(с)»-и пешвои асосии салафияи муосир Носируддини Албонӣ метавон дид, ки

чӣ тавр пешвоёни ифротгароён талош намудаанд, то меъёрҳои мазҳабҳои исломиро нодуруст нишон дода, равиши махсуси салафии худро ба пайравонашон омӯзонанд. Онҳо фақат фаҳмиши худро “исломи ноб” номида, ҳамаи фаҳмишҳои дигарро инкор мекунанд. Пайравони мавҷи нави ифротгароён, яъне пайравони гурӯҳи ифротии “Давлати исломӣ” бошад, ғайр аз худашон тамоми мусулмонони ҷаҳон, ҳатто уламои исломии маъруфи оламо ро кофир эълон карда, қатли онҳоро барои худ раво медонанд ва ғорат карда гирифтани моликият ва зану фарзанди онҳоро барои худ дуруст мешуморанд.

Ин ҷо низ бояд пурсид, ки чунин фаҳмиш ва ақидаи ифротгароёни навбаромади динӣ аз назари амалӣ барои мо, барои Тоҷикистони мо ва барои мардуми мо чӣ маъно ва чӣ хатар дорад? Дар ин маврид бояд ба нуктаҳои зерин таваҷҷуҳ намоем:

Нуктаи якум: Даъвои “исломи ҳақиқӣ” қардан ва мазҳабро рад қардани ифротгароён ягон асос надорад.

Яъне, пеш аз ҳама, бояд диққат қард, ки худро “пайравони ҳақиқии ислом” ва намояндагони “исломи ноб” номидани ифротгароёни динии навбаромад як дом ё фиреби навбатии онҳо мебошад, ки меҳоянд ба ин восита мусулмонони содаро ба тарафи худ ҷалб намоянд, зеро таълимоти исломӣ дар тӯли таърихи худ аз тарафи олимони бузурги исломӣ ҳамаҷониба омӯхта шуда, тарзи фаҳмиш ва иҷрои дурусти он аз замони Паёмбари ақрам (с) то имрӯз насл ба насл омада расидааст. Хусусан, имомони мазҳабҳои ҷоргонаи исломӣ ҳар як меъёри таълимоти мазҳабии худро бо меъёрҳои Қуръон ва Суннат ва иҷмои уламо асоснок намудаанд. Сатҳи баланди илмӣ, имону парҳезгорӣ ва заҳмати фидокоронаи онҳо, аз ҷумла Имоми Аъзам Абуҳанифаро тамоми таърих ва башарият хуб медонад. Илова бар ин, аз сабабе, ки дар тӯли беш аз ҳазор соли мавҷудияти ин мазҳабҳо асосҳои таълимоти онҳо аз тарафи донишмандони бисёр

чиддию муътабари исломӣ борҳо мавриди тадқиқу бозомӯзӣ қарор гирифтаанд, имрӯз аз назари Қуръону Суннат зери савол бурдани ин мазҳабҳо номумкин буда, хусусан, дар сатҳи ҷомеа ва мардуми оддӣ матраҳ намудани ин масъала як фитнаангезӣ мебошад.

Аз ин рӯ имрӯз даъвои “исломи ноб” қардан ва мазҳаби онҳоро нодуруст хондани ҷанд шахси беному нишон барои ҳеҷ ақли солиме қобили қабул намебошад. Қасе, ки андаке саводи динӣ дошта бошад, медонад, ки ин гурӯҳҳои навпайдо ҳатто ҳуқуқи гап задан дар бораи мазҳабҳои исломиро надоранд. Тадқиқоти мавзӯи нишон медиҳад, ки на дар Ховари Миёна ва на дар кишвари мо (Афғонистон ва Осиёи Марказӣ) дар роҳбарӣ ва дар сафи гурӯҳҳои ифротгаро ягон шахсияти дорои таҳсилоти расмӣ комили исломӣ ва ягон олими исломии дорои салоҳияти илмӣ содир намудани фатво вучуд надорад. На роҳбари “Ал-Қоида” Усома Бен Лодан, на “халифа”-и худхондаи “Давлати исломӣ” Абӯбакри Бағдодӣ, на роҳбари “Толибон” Ахтар Мансур, на роҳбарони имрӯзаи “Ҳизби таҳрир”-у “Ҳаракати Исломии Узбекистон”-у “Ансоруллоҳ” ва ғайра ҳеҷ кадомашон аз ҷумлаи таҳсилқардагони сатҳи олии динӣ ва уламои эътирофшудаи соҳибназар ва соҳибфатво нестанд. Аз ин хотир агар дар бораи салоҳияти динӣ ва мазҳабӣ сухан равад, пеш аз ҳама, салоҳияти илмӣ ва динии ҳуди роҳбарони имрӯзаи ҳаракатҳои ифротгарои динӣ бисёр машқуқ ва зери савол мебошад.

Пас, даъвои “исломи ноб” қардани ифротгароён ва “имомҳои интернетӣ”-и онҳо ва аз тарафи онҳо радд шудани мазҳабҳои исломӣ як даъвои пуч ва беасос аст, ки ба ҳама маълум мебошад.

Нуктаи дуюм: Зиддияти ифротгароён бо мазҳаби ҳанафӣ боиси сар задани ихтилофи бузург ва хунрезихо дар Тоҷикистон мешавад.

Мазҳаби ҳанафӣ ҳамчун мазҳаби аксари мутлақи мусалмонони Тоҷикистон дар фазои динии кишвар ба

меъери таъйинкунанда табдил гашта, ҳамчун мазҳаби анъанавии тоҷикон амал мекунад. Аммо равияҳои навбаромади ифротгароӣ, хусусан, равияи салафияи тақфири, ҳам дар масъалаҳои этиқодӣ, ҳам дар амалияи фикҳию ибодатӣ ва ҳам дар нигоҳҳои динию ҷамъиятӣ аз мазҳаби ҳанафӣ фарқи ҷиддӣ дорад, ки дар шароити Тоҷикистон ин фарқ заминаи ихтилофи ҷиддии мазҳабиро фароҳам меорад. Аз ин хотир аз тарафи ифротгароён дар Тоҷикистон инкор намудани меъёрҳои мазҳаби ҳанафӣ ва ботил шуморидани амалҳои динии мардум боиси сарзадани баҳси калони динӣ дар ҷомеаи орому осудаи мегардад.

Ба таври мисол, вақте ифротгароёни динӣ даъво мекунанд, ки мазҳаби ҳанафӣ дуруст нест, ин даъво ба он маъно аст, ки ибодатҳои диние, ки мардуми мо то имрӯз дар доираи мазҳаби ҳанафӣ анҷом додаанд, арзиши шаръӣ надоранд. Яъне намозу рӯза, никоҳу талок, ҷаноза ва ғайра, ки садҳо сол мардум бо этиқод онҳоро анҷом медоданд, гуё «дар доираи ислом» набудаанд. Вақте чунин даъвоҳо дар ҷомеа паҳн карда мешаванд, мардум ба шакки бузурги динӣ дучор гашта, ба нобоварии умумӣ ва бухрони равонӣ гирифтور мешаванд. Дар чунин ҳолат инсон ҳатто ба шубҳа меафтад, ки масалан, намозҳои хондаи $\bar{u}$ дар 20 соли гузашта дуруст будаанд ё не? Даҳ сол зиндагии оилавии $\bar{u}$ бо ҳамсараш “ҳалол” будааст ва ё “ҳаром”? Падарашро панҷ сол пеш бо «ҷанозаи исломӣ» ба хок супорида буд ё не?

Табиист, ки дар қадами баъдӣ ин баҳсҳо хусусияти амалӣ мегиранд ва бухронро ба вучуд меоранд. Масалан, дар солҳои охир дар Курдистони Ироқ баъзе ҷавононе, ки ба равияи ифротии салафии тақфири гароидаанд, мазҳаби падару бобоёни худро «бидъат» эълон карда, атрофиёни худро маҷбур намудаанд, ки болои қабрҳои гузаштагонанон, ки солҳо пеш ғавтида ва дар доираи меъёрҳои мазҳаби шофеъӣ ҷаноза шуда буданд, дубора рафта ҷаноза хонанд. Ҳатто як гурӯҳи ифротгароёни ин

минтақа қабристонии деҳаро бо булдозерҳо ҳамвор намуданд, зеро аз назари онҳо, тарҳу теппаи гӯрҳо мувофиқи мазҳаби шофезӣ буда, ба фаҳмиши ифротгароӣ нави динӣ мутобиқ набудаанд. Чунин ихтилофҳо боиси задухӯрдҳои хунин дар ин минтақа гашт. Гурӯҳи «Давлати исломӣ» бошад, ҳоло дар минтақаҳои ишғолкардаи худ тамоми амалҳои ғайрисалафигиро ботил эълон намуда, ҳамаи мусулмононоеро, ки ба онҳо итоат накарда, ба тарзи фаҳмиши онҳо ибодат намекунанд, «кофир» эълон намуданд.

Мардуми тоҷик низ дар тӯли ҳазор соли охир пайрави мазҳаби ҳанафӣ буда, тамоми ибодату амалҳои динии он дар чорчӯби ин мазҳаби бузургтарини исломӣ анҷом шудааст. Пас табиист, ки дар Тоҷикистон низ инкор кардани амалҳои динии гузаштаву имрӯзи чома фитнаи бузургеро ба бор меоварад, ки тасавури он осон нест. Ҳатто он фарқҳои хурд ва зоҳирӣ, ки миёни фаҳмиши ифротгароӣ ва таълимоти мазҳаби ҳанафӣ дар ибодот ва расму оинҳо дида мешаванд, дар байни оммаи мардум таъсири бисёр сахт ва ҷиддӣ мегузоранд. Масалан, баҳсу муҳокимаҳо дар бораи ҷӣ хел гузоштани дасту пой дар намоз, паст ё баланд гуфтани «омин», чанд рақъат будани намози таровех, ҳукми тасбеҳу омини баъди намоз, хондан ё нахондани Қуръони карим болои қабр ва ғайра гоҳе ба баҳсҳои шадид, гоҳе ба набардҳои ҷисмонӣ ва гоҳе ба низоъи ҷамъиятӣ табдил мешаванд. Дар бисёр кишварҳои исломӣ чунин баҳсҳо ба тадриҷ ба низои байни гурӯҳҳо, масҷидҳо ва маҳаллаҳо табдил мешаванд, ки намунаҳои онро имрӯз дар Ироқ, Сурияву Яман ва Либияву Лубнон, Афғонистону Покистон дидан мумкин аст.

Чунин баҳсҳо ва зарухӯрдҳои хунини байнимасҷидиро мардуми мо дар солҳои 1990–1992, аз ҷумла дар набард байни масҷидҳои машҳури шаҳрҳои Кӯлоб ва Қӯрғонтеппа аз сар гузаронида буданд, ки ин ихтилофот дар ниҳоят яке аз заминаҳои ҷанги хунини

шаҳрвандиро ташаккул доданд. Бинобар ин, агар пойи ифротгароён ба Тоҷикистон боз шавад, ҳатто дар сурати ба таври осоишта ворид шудани ин ақидаҳо дар ҷомеаи мо низ ба осони ҷихилофи мазҳабӣ сар зада, он зуд ба низои хунини ҷамъиятӣ табдил мешавад. Ин аст хатари дигаре, ки бо омадани тафаккури ифротгароии динӣ метавонад ба сари кишвари мо ва мардуми мо ояд.

Нуктаи сеюм: Давлат аз мазҳаби ҳанафӣ, пеш аз ҳама, ҳамчун аз омили ваҳдату амнияти ҷомеа ва ҳамчун аз мазҳаби аксари мутлақи мардуми кишвар пуштибонӣ мекунад.

Зарурати зикри ин нукта дар он аст, ки баъзан чунин савол пеш гузошта мешавад, ки чаро як давлати дунявӣ демократӣ ба як мазҳаб таваҷҷуҳ намуда, онро то ҳадде ҳимоят менамояд. Оё ин ба усулҳои дунявӣ ва демократӣ будани давлат ва ба асли озодии вичдон муҳолиф нест?

Барои рӯшан шудани ин масъала бояд гуфт, ки дар ҳақиқат давлати Тоҷикистон моҳияти дунявӣ дошта, таълимоти ягон дину мазҳабро асоси сиёсати худ ва ҳамчун идеологияи давлатии худ қарор наметаҳад. Аз назари моҳиятӣ ва қонун давлати Тоҷикистон ба ҳамаи дину оинҳо ва ҷаҳонбинҳо муносибати якхела менамояд. Аммо муносибати ҷонибдоронаи давлат аз мазҳаби ҳанафӣ ду сабаби асосӣ дорад:

–аввалан, мазҳаби ҳанафӣ мазҳаби аксари мутлақи мардуми Тоҷикистон аст. Гарчи дар Тоҷикистон ба таври расмӣ оморгирии динии аҳоли анҷом намешавад, вале муқоисаи қоршиносии таркиби миллию этникии аҳолии кишвар нишон медиҳад, ки аксари мутлақи мардуми Тоҷикистон пайрави ин мазҳаб ҳастанд. Мувофиқи тамоми гузоришҳои расмӣ, ҳоло намояндагони қавму миллатҳое, ки ба таври анъанавӣ пайрави динҳои дигаранд, ҳудуди 1% аз аҳолии кишварро ташкил мекунанд. Ин ба он маъност, ки новобаста аз сатҳи пайравии амалӣ, 99% аз мардуми Тоҷикистон ба таври анъанавӣ мусулмон ҳисоб мешаванд. Аз назари мазҳабӣ

бошад, агар ҳудуди 4% аз мусулмонони кишварро пайравони мазҳаби шиъаи исмоилӣ ташкил диҳанд, пас метавон гуфт, ки ҳудуди 95% аз аҳолии Тоҷикистон ба таври таърихӣ ва анъанавӣ пайравони мазҳаби ҳанафӣ мебошанд. Ҳатто агар теъдоди касонеро, ки шояд ба ягон дину мазҳаб эътиқод надошта бошанд, дар назар гирем, боз ҳам теъдоди пайравони мазҳаби ҳанафӣ аз 90% камтар намешавад. Ҳамин тавр, мазҳаби ҳанафӣ на танҳо мазҳаби аксарият, балки мазҳаби аксарияти мутлақи аҳолии Тоҷикистон мебошад.

Бо дарназардошти ин воқеият, маҳз усулҳои бунёди демократия тақозо мекунад, ки дидгоҳ ва назари аксарият эҳтиром ва ҷонибдорӣ шавад. Дар ҳамаи ҷомеаҳои демократии ҷаҳон ҳатто назаре, ки дидгоҳи беш аз 50% аз аҳолиро ифода кунад, ҳамчун назари аксарият эътироф ва эҳтиром мешавад. Бинобар ин агар давлати демократӣ ба мазҳаби ҳанафӣ ҳамчун ба мазҳаби аксарияти мутлақи аҳолии кишвар, яъне беш аз 90% аҳоли, эҳтиром гузорад ва ба ҳифзи он мусоидат намояд, он пурра ҷавобгӯии усулҳои демократӣ мебошад.

– дуюм, чун мазҳаби ҳанафӣ мазҳаби аксарияти мутлақи мардуми кишвар аст, он ҳамчун як омили муҳими ҳамгунӣ ва ваҳдати аҳолии кишвар хидмат мекунад. Ин ваҳдати мазҳабӣ заминаҳои ихтилофи мазҳабиро аз байн бурда, яке аз омилҳои қиддии субот ва амнияти ҷомеа ба ҳисоб меравад. Хусусан, дар шароите, ки ҷаҳони исломро ихтилофҳои хунини байнимазҳабӣ фаро гирифтаанд, аҳамияти ваҳдати мазҳабӣ барои ҳифзи суботу амнияти кишвар боз ҳам болотар шудааст. Дар айни замон мувофиқи меъёрҳои давлатдорӣ ва тибқи Сарқонуни кишвар, давлат вазифадор аст, ки суботу амниятро ҳифз ва таъмин кунад. Аз ин рӯ вақте мазҳаби ҳанафӣ ба таври табиӣ як омили Ваҳдати миллӣ ва суботи ҷомеа мебошад, давлат онро на ҳамчун як мазҳаби динӣ, балки, пеш аз ҳама, ҳамчун як омили суботу амнияти кишвар эҳтиром ва дастгирӣ менамояд. **Ин мавқеи давлат ҷавобгӯии ҳамаи**

меъёрҳои давлати дунявӣ демократӣ ва дар доираи ҳамаи масъулиятҳои давлатдорист.

Илова бар нуктаҳои зикршуда, мазҳаби ҳанафӣ барои тоҷикон танҳо як таълимоти фикҳию ақидатӣ набуда, дар тӯли садсолаҳо фарҳангу маънавиёт, одоби ахлоқ, меъёрҳои рӯзмараи ҳаёт ва расму оинҳои мардуми тоҷик бо таълимоти ин мазҳаб омехта гаштаанд. Хусусан, таълимоти муътадил ва инсонмехвари ҳанафӣ боис гаштааст, ки мардуми тоҷик дорои суннатҳои динии муътадил ва таҳаммулпазир гашта, собиқаи тӯлони зиндагӣ бо равияю мазҳабҳои анъанавии исломӣ ва ғайриисломиро касб намояд. Бинобар чойгоҳи таъйинкунадаи мазҳаби ҳанафӣ дар фазои динии Тоҷикистон, чигунагии муносибати дину давлат дар Тоҷикистон то ҳоҷ ба муносибати давлат нисбат ба ин мазҳаб вобаста мебошад. Аз ин рӯ давлат зимни ташаккули сиёсати худ дар соҳаи дин ин воқеиятро ба назар гирифта, **ба мазҳаби ҳанафӣ ҳамчун ба мазҳаби аксарияти мутлақи аҳолии кишвар ва яке аз меҳварҳои фарҳангу суннатҳои мардуми тоҷик эҳтироми хосса қои мебошад.**

Ҳамзамон бо ин, давлати Тоҷикистон дар сиёсатгузориҳои худ ба дину мазҳабҳои дигар, ки дар қаламрави ин кишвар собиқаи таърихӣ доранд ва хусусан, ба мазҳаби шиъаи исмоилӣ, ки чӯзӣ ҷудоинопазири таъриху фарҳанги ин сарзамин ва мазҳаби таърихӣ як қисми мардуми мусалмони Тоҷикистон аст, эҳтиром ва арҷ мегузорад.

ЯК САВОЛ ВА ЯК ХУЛОСА:

Оё ҳифз шудани мазҳаби ҳанафӣ фақат барои пайравони мазҳаби ҳанафӣ муҳим аст?

Диққат додан ба ин ба ин савол аз ин назар муҳим аст, ки шояд баъзе аз дӯстоне, ки ба масъалаҳои динӣ ва мазҳабӣ таваччуҳ надоранд ё аз таълимотҳои дигар

пайравӣ доранд, гумон кунанд, ки ҳифзи мазҳаби ҳанафӣ дар Тоҷикистон фақат барои пайравони он мазҳаб муҳим буда, барои дигарон аҳамияте надорад. Аммо таҳлили амиқтари вазъият нишон медиҳад, ки дар шароити феълӣ ҳифзи мазҳаби ҳанафӣ барои ин қишрҳои аҳоли низ бисёр муҳим мебошад.

Аввалан, ҳоло мазҳаби ҳанафӣ яке аз омилҳои чиддии суботу амниятӣ ҷомеа ба ҳисоб меравад. Муҳити тақрибан якмазҳабии кишвар боиси ҳифзи ваҳдати ҷомеа, ҷой надоштани низоъҳои мазҳабӣ ва таъмини беҳтари суботу амният мебошад. Дар айни замон, суботу амният заруратест, ки барои тамоми мардум, чи пайравони мазҳабҳои шиъаи исломӣ, чи пайрави динҳои дигар ва чи ғайри онҳо бисёр ҳаёти ба ҳисоб меравад. Пас мазҳаби ҳанафӣ ҳамчун омили иловагии субот барои ҳамаи мардуми Тоҷикистон аҳамияти амалӣ дорад.

Дуюм, мазҳаби ҳанафӣ моҳиятан таҳаммулпазир буда, дорои таҷрибаи таърихӣ ҳамзистӣ бо дину мазҳабу тафаккурҳои дигар мебошад. Он ба ҳуқуқу озодиҳои сиёсӣ шаҳрвандӣ ва ба урфу одатҳои миллӣ нигоҳи мусолимадомез дошта, онҳоро эътироф мекунад. Бинобар ин ҳамзистии намояндагони дину мазҳабҳои гуногун ва намояндагони таълимоти ғайридинӣ бо мазҳаби ҳанафӣ бисёр осон ва имконпазир аст, аммо дар сурати ҷойи онро гирифтани равияҳои ифротгаро, пайравони дину мазҳабҳои дигар ва пайравони таълимоти ғайридинӣ зери таъкибу фишори чиддӣ қарор хоҳанд гирифт. Зеро таҷрибаи фаъолияти равияҳои ифротгарои динӣ нишон медиҳад, ки онҳо баробари имкон пайдо кардан, пеш аз ҳама, хидматчиёни давлатӣ, кормандони идораҳои қудратӣ, аҳли фарҳангу зиё, эҷодкорон, занону ҷавонони фаъоли ҷомеа, донишҷӯёни мактабҳои олии, қишрҳои таҳсилкардаи мардум ва намояндагони дину оинҳои дигарро ҳадафи ҳамла ва фишори худ қарор медиҳанд.

Имрӯз чунин воқеиятро метавон дар мисоли муносибати гурӯҳи ифротгарои «Давлати исломӣ» бо ин

қишрҳои чома дар Ироқу Сурия мушоҳида намуд. Намояндагони ин гурӯҳ аз ҷумла пайравони мазҳаби эзадиро дар Ироқ ба таври оммавӣ қатл намуда, зану фарзандони онҳоро расман канизу ғуломи худ эълон карданд. Ё онҳо ҳангоми ишғоли шаҳри Тикрит 1500 нафар навҷавони донишомӯзи омӯзишгоҳи ҳарбиро ба таври оммавӣ ба қатл расонида, ин саҳнаро бераҳмона ба навор гирифтанд. Хулоса, дар ҳар чое, ки ин гурӯҳҳои ифротгаро ғолиб шаванд, чунин даҳшат амалӣ мегардад.

Бинобар ин мазҳаби ҳанафӣ ҳамчун таълимоти васеъ ва таҳаммулпазир барои ҳамзистии мусолиमतомези тамоми фикру ҷаҳонбинӣҳо дар чома муносиб мебошад. Ин аст, ки дар шароити феълии минтақа ва ҷаҳон ҳифзи ин мазҳаби муътдил ва ҳифзи ин муҳити озодонаи зиндагӣ барои тамоми қишрҳои чомаи мо, аз ҷумла барои шаҳрвандоне, ки ба ягон дину мазҳаб эътиқод надоранд, аҳамияти ҳаёти пайдо кардааст. Касоне, ки аз даҳшати фаъолияти равияҳо ва гурӯҳҳои ифротгароии динӣ огоҳӣ доранд, аҳамият ва маънои ин нуктаро хуб дарк мекунанд.

Ҳатари шашум:

Гурӯҳҳои ифротгарои динии имрӯза нисбати мазҳабҳои гуногуни исломӣ назари ҷангҷӯна ва тақфирӣ дошта, ҳамзистии осоиштаи байнимазҳабиро дар кишварамон аз байн мебаранд. Ба ин восита онҳо ба Ваҳдати миллӣ, суботу амният ва ҳатто мавҷудияти миллат ва давлати ягонаи Тоҷикистон хатар ба вучуд меоваранд.

Тавре маълум аст, гурӯҳҳои ифротгарои динӣ намояндагони мазҳабҳои гуногуни исломӣ, хусусан, пайравони мазҳаби шиъа ва тамоми шохаву равияҳои онро дар ҷумлаи мусулмонон ҳисоб намеkunанд. Пешвоёни равияи салафияи ифротӣ ва расонаҳои онҳо дар бораи мазҳабҳои дигар назари бисёр тунду қатъӣ дошта, онҳоро пайваста маҳкум менамоянд. Дар айни замон, пайравони шохҳои ифротии мазҳаби шиъа

гурӯҳҳои салафии тақдирро умуман, аз ислом берун ва ҷузъи равияи таърихӣ “хаворич” меноманд.

Чӣ будани ҳукми шаръии ин ё он мазҳаб ва то кучо воқеият доштани далелу эроду иттиҳомоти онҳо бар зидди якдигар як масъалаи ҷудогона буда, мавзӯи баҳсу баррасии мо нест. Агар ба ин мавзӯ аз назари шаръӣ нигарем, ин баҳс дар тамоми тӯли таърихи мазҳабҳои исломӣ вучуд доштааст ва муносибати расмӣ мазҳабҳои исломӣ дар нисбати ҳамдигар кайҳо шакл гирифтааст ва барои коршиносон маълум аст.

Аммо масъалаи барои мо бисёр муҳимтар ин аст, ки дар сурати ба фазои Тоҷикистони имрӯза ворид шудани ин назарияи низоъбарангез, он ба давлату мардум ва муҳити динию ҷамъиятии мо амалан чӣ таъсир мегузорад? Дар ин бора бояд ба нуктаҳои зерин таваҷҷуҳ намуд:

Нуктаи якум: Тоҷикистон ба ақидаи бадбинонаи ифротгароён нисбати мазҳабҳои дигар бетафовут буда наметавонад, зеро дар кишвар намоёндагони равияи шиъаи исмоилӣ низ зиндагӣ мекунанд. Равияи исмоилия дар ҳудуди Тоҷикистони имрӯза таърих ва собиқаи ҳудудан ҳазорсола дошта, ҷузъи боварҳои таърихӣ ин сарзамин ва эътиқоди анъанавӣ бахше аз мардуми таҳҷоӣи Тоҷикистон ба ҳисоб меояд. Илова бар ин, мазҳаби ҳанафӣ ва равияи исмоилия дар сарзамини Тоҷикистон ва дар таркиби фарҳанги мардуми тоҷик ҳамзистии мавзун дошта, дар тӯли садсолаҳо байни ин ду мактаб таҷрибаи бисёр нодири ҳамзистии бародарона ҳосил шудааст. Дар ҳақиқат, агар таърихи муносибату низоъҳои байнимазҳабӣ дар ҷаҳони ислом ва хусусан, вазъияти муносибатҳои байнимазҳабӣ дар ҷаҳони имрӯзаро пеши назар орем, бо камали боварӣ метавон гуфт, ки таҷрибаи ҳамзистии бисёр наздику дӯстонаи пайравони мазҳаби ҳанафӣ ва равияи исмоилия дар Тоҷикистон як таҷрибаи бисёр нодир дар сатҳи таърихӣ ва ҷаҳонӣ мебошад.

Бинобар ин ворид шудани ақидаи ҳамдигарбадбинии салафии тақфирӣ, пеш аз ҳама, ба таҷрибаи нодири ҳамзистии пайравони мазҳаби ханафӣ ва равияи исмоилиядар Тоҷикистон зарбаи амиқ мезанад. Ин ақида шаҳрвандони исмоилии кишварро, ки ҷузъи ҷудонашавандаи миллати мо мебошанд, мавриди маҳкумияту ҳучуми худ қарор медиҳад. Таҷрибаи дар кишварҳои чандмазҳабӣ ҳокимият ёфтани чунин ақида нишон додааст, ки онҳо аз таъқибу фишор ва қатли оми пайравони мазҳабҳои дигар худдорӣ намекунанд. Масалан, дар чанд муддати дар Афғонистон ба ҳокимият расидани гурӯҳи “Толибон” дар чандин минтақа қатли омми қавми ҳазора, кишиамазҳаб ҳастанд, сураат гирифт. Имрӯз ҳам намояндагони мусаллаҳи “Толибон” ва ДИИШ дар Афғонистон дар роҳҳои байнишаҳрӣ шаҳрвандони шиамазҳабро аз байни мусофирони нақлиёт ҷудо карда, ба сабаби тааллуқ доштан ба мазҳаби дигар ба қатл мерасонанд. Дар минтақаҳои аз тарафи ДИИШ ишғолшудаи Ироқ ва Сурия бошад, пайравони дину мазҳабҳои дигар ба маънои тоҷаш қир карда мешаванд. Эҳтимоли дар кишвари мо низ паҳн шудани чунин назарияи ифротӣ нисбати мазҳабҳои дигар бисёр баланд аст, зеро дар ҳамон чанд муддати озодона фаъолият намудани равияи салафия, фаъолони он яке аз чехраҳои динию сиёсии Тоҷикистонро ба хотири истифодаи ибораи «бародарони исмоилӣ» зери танқид гирифта буданд.

Бинобар ин аз назари дар таркиби аҳолии кишвар ҷой доштани пайравони равияи исмоилия низ метавон гуфт, ки омадани тафаккури ифротгарою тақфирӣ ба Тоҷикистон низоъи хунини мазҳабиро ба бор оварда, суботу амнияти кишвари моро аз байн мебарад. Ин нукта бори дигар сатҳи баланди хатари ифротгароӣ ба кишвар ва мардуми Тоҷикистонро нишон медиҳад.

Нуктаи дуюм: Аз тарафи дигар, ихтилофи мазҳабӣ бо аҳолии исмоилӣ дар Тоҷикистон, ки аз таълимот ва барномаҳои гурӯҳҳои ифротгаро бармеояд, барои давлат

ва мардуми мо на ба маънои “ихтилофи ду мазҳаб”, балки маҳз ба маънои ихтилоф дар дохили ҳастии миллат ва хувияти миллии мо хоҳад буд, зеро, тавре зикр гашт, равияи исмоилия дар Тоҷикистон равияи навзухур ва навомад набуда, он ба таври анъанавӣ аз ҷониби баҳше аз ҳуди мардуми тоҷик пайравӣ мешавад. Ин мардум ҷузъи ҷудонашаванда ва бисёр муҳими миллат буда, фарҳанги онҳо ҷузъи бисёр арзишманди фарҳанги миллии тоҷикон ба ҳисоб меравад. Илова бар ин, онҳо дар як баҳши бузурги сарзамини кишвар ба таври дастҷамъона зиндагӣ карда, дар ҳифзи ягонагии давлат нақши ҷиддӣ доранд. Хулоса, мардуми тоҷикро бе мардуми Бадахшон, фарҳанги миллии тоҷикиро бе фарҳанги бадахшонӣ ва умуман, Тоҷикистони ягонро бе Бадахшони он тасаввур кардан мумкин нест.

Пас ҳассосияти масъала дар он аст, ки дар чунин як низоъи эҳтимоли, ҳеч тоҷику ҳеч тоҷикистони наметавонад дар як тарафи низоъ бошад, аз як тарафи он ҷонибдорӣ кунад, зеро дар ҳар ду тарафи он боз ҳам мардуми тоҷик қарор мегирад. Яъне ҳуди паҳн шудани чунин дидгоҳи ифротгароён мардуми моро ба ҷанги шаҳрвандӣ, ба бародаркушӣ ва ба парокандагию худкушии милли бурда мерасонад. Агар дар кишвари мо чунин низоъе пеш ояд, он ҳам фарҳанги милли, ҳам миллати ягона ва ҳам давлати ягонаи моро аз байн мебарад. Ин масъалае нест, ки нисбати он камтаваҷҷуҳӣ намудан ва ё бо он созиш кардан мумкин бошад!

Бинобар ин имрӯз як вазифаи муҳими шаҳрвандӣ ва давлатдорӣ мо ин аст, ки бояд чунин тафаккури миллаткуши гурӯҳҳои ифротӣ ҳаргиз ба Тоҷикистон роҳ наёбад, зеро ин масъала барои мардум ва давлати Тоҷикистон на як “баҳси байнимазҳабӣ”, балки як масъалаи буду набуди давлату миллат хоҳад буд. Дарки ин масъала нишон медиҳад, ки дар ниҳоди ин “вабои аср”, яъне ифротгароии динӣ ҷӣ хатарҳои даҳшатноке барои миллатҳои мусулмон ва давлатҳои мусулмоннишин нухуфтааст. Дарки ҳар яке аз ин хатарҳо муносибати ҳар

шаҳрвандро ба ин падидаи шум бояд бисёр дақиқ ва мушаххас намояд.

ЯК САВОЛ ВА ЯК ХУЛОСА:

Гурӯҳи “такфирӣ” чист ё чӣ тавр гурӯҳҳои ифротии динӣ бо “кофир” эълон кардани мардум онҳоро ғорат мекунанд?

Яке аз муҳимтарин нуктаҳои тафаккури гурӯҳҳои ифротгарои динӣ истифодаи ифротӣ аз мафҳуми “кофир” ва бе ҳеч асоси воқеии динӣ “кофир” эълон кардани мусулмонини дигар мебошад. Аз баски ин нукта дар ҷаҳонбинии онҳо мақоми махсус дорад, имрӯз ин гурӯҳҳо ҳамчун “ҳаракатҳои такфирӣ” ном мебаранд, ки маънои он ҳаракатҳои “кофир-эълонкунанда” мебошад. Истилоҳи “такфир” дар забони арабӣ маънои “кофир доништан” ё “кофир эълон кардан”-ро дорад. Ин назария хусусан, дар байни шохаҳои ифротии равияи салафия роиҷ аст, ки онҳо низ ҳамчун “салафияи такфирӣ” машҳур мебошанд.

Ба назари салафияи такфирӣ ва дигар намояндагони ин гуна ҳаракатҳои динии ифротӣ, ҳамаи касоне, ки тарзи ақида ва тарзи танги динфаҳмии онҳоро қабул надоранд, “кофир” эълон мешаванд. Онҳо на танҳо пайравони динҳои дигар, балки тамоми мусулмононро, ки ба тарзи салафигии фаҳмиши ислом пайравӣ накунанд, “кофир” ҳисоб мекунанд. Мувофиқи ин дидгоҳи танг, ҳатто мусулмононе, ки тамоми рӯҳҳои исломро ба ҷой меоваранд, аз ҷумла донишмандон ва фақеҳони исломие, ки тамоми умр ислом омӯхтаанд ва дар хидмати ислом будаанд, фақат ба хотири аз назарияи салафияи такфирӣ фарқ кардани назарашон ва ё аз онҳо андаке фарқ доштани тарзи ибодаташон, аз назари гурӯҳҳои такфирӣ ба категорияи “кофир” дохил карда мешаванд. Аз ин рӯ дар фаҳмиши онҳо тамоми мардуми мусулмони Тоҷикистон, аз ҷумла он падару модарони боимону ботақвои мо, ки зиндагии поки фариштавор доранд, ба

ҷумлаи “кофирон” дохил доништа мешаванд, зеро эътиқоду ибодати исломии онҳо дар доираи мазҳаби ҳанафӣ буда, аз тарзи фаҳмишии салафияи тақфирӣ пайравӣ намекунанд. Бо сабаби доштани чунин тарзи тафаккур, ин ҳаракат моҳиятан дар муқобили тамоми дину мазҳабҳои ҷаҳон ва дар муқобили тамоми мазҳабу равияҳои исломӣ қарор мегирад.

Албатта, баҳси ҷӣ будан ва ки будани “кофр” дар таълимоти исломӣ як баҳси бисёр ҳассос ва бисёр васеъ аст, ки ин ҷо ба он пардохта намешавад. Аммо чанд нуктаи кӯтоҳ метавонад нишон диҳад, ки тафаккур ва муносибати гурӯҳҳои ифротии тақфирӣ ҳатто дар масъалаи “тақфир” низ ба таълимоти ислом дар ин масъала умуман мувофиқ нест.

1. Аз назари ислом, ҳар касе, ки ба вучуд доштани Аллоҳ имон дорад ва Пайғамбари Худо будани ҳазрати Муҳаммадро эътироф мекунад, дигар ўро кофир номидан мумкин нест. Аммо касеро, ки панҷ рӯкни исломро қабул дорад, яъне имон, намоз, рӯза, закот ва ҳаҷро бо боварӣ пазируфтааст, кофир шуморидан ҳатто гуноҳ аст. Аз назари мазҳаби ҳанафӣ бошад, ҳар касе, ки калимаи шаҳодатро бар забон овардааст, яъне Худои ягона будани Аллоҳро эътироф кардааст, ҳатто агар ин эътироф фақат забонӣ бошад ҳам, дигар ўро “кофир” номидан мумкин нест. Агар инсон мусулмон яке ё чанд рӯкни исломро иҷро накунад (масалан, рӯза нагирад ё намоз нахонад), аз назари ислом ў гунаҳгор мешавад, аммо боз ҳам тибқи таълимоти исломӣ ўро кофир номидан мумкин нест, зеро ў будани Худоро эътироф дорад. Пас аз ҳамин нуктаи сода ва қатъӣ маълум мешавад, ки мардуми мусулмонро, ки ҳамаи рӯкҳои исломро қабул доранд, “кофир” номидани гурӯҳҳои ифротӣ ва салафияи тақфирӣ ягон асоси исломӣ надорад, балки гуноҳи бузург аст.

2. Аз назари таълимоти исломӣ, “кофир” будан ё набудани як инсон ва хусусан, як инсон мусулмон, фақат дар ду ҳолат маълум мегардад: *ҳолати яқум*, агар худи он инсон ба таври қатъӣ ва ошкоро худаш “кофир”

(инкоркунанда) буданаширо эълон кунад ва эълон намояд, ки Худо, Пайғамбар ва дигар рукнҳои исломиро умуман қабул надорад. Инро на дар пинҳонӣ, балки бояд дар назди шохидони одил маълум кунад, то дар ҳаққаш тухмат нашавад. *Ҳолати дуюм*, агар дар натиҷаи шикоятӣ мардум ё ҳоким додгоҳи босалоҳияти расмӣ исломӣ бо тадқиқот ва омӯзиши ҳамаи амалҳои як нафар ва ба овардани шохидону далелҳои қатъӣ маълум кунад, ки он нафар “кофир” мебошад. Пас фақат дар ҳамаин ду ҳолат “кофир” (инкоркунандаи Худо ва ислом) донишмандони ягон нафар имконпазир аст ва ба ғайр аз ин ҳолатҳо ҳеҷ фарде салоҳият надорад, ки каси дигарро “кофир” эълон намояд. Назари ислом дар ин бора бисёр қатъӣ аст, аз ин рӯ дар ислом, хусусан дар мазҳаби ҳанафӣ, расман “кофир” эълон намудани як нафар бисёр мушкул ва мураккаб ва қариб номумкин аст. Бинобар ин бе ҳеҷ далел ва бе ҳеҷ таҳқиқ ва бе ҳеҷ салоҳият мардуми мусулмонро “кофир” эълон намудани ҳаракатҳои ифротгарои тақфирӣ як амали ғайриисломӣ ва зиддиисломӣ мебошад.

3. Нуктаи муҳими дигар ин аст, ки ҳукми “кофир” дар ислом чист? Агар кофир будани як инсон ва ё як қавм бо далелҳои қатъӣ маълум шуда бошад, боз ҳам ислом дар бораи тарзи муносибат бо онҳо таълимоти қатъӣ худро дорад. Таълимоти исломӣ таъкид мекунад, ки дар ҳолати сулҳу субот бо кофирон ҳамчун бо инсонҳои дигар муносибати одӣ дошта бошед. Дар сураи “Ҳучурот”-и Қуръони маҷид таъкид шудааст, ки “бо кофироне, ки ба хонаҳои шумо ҳучум накардаанд ва шуморо аз хонаҳоятон нарондаанд”, неки кунед. Муфассирони Қуръони карим овардаанд, ки дар ин оят Худованд калимаи “неки”-ро ба таври умумӣ истифода намудааст, ки он тамоми навъҳои неки, аз ҷумла расонидани ёрии хайрия ва ҳатто хабар гирифтани беморонашонро низ дар бар гирифта метавонад. Дар таърихи зиндагии Пайғамбари ақрам (с) даҳҳо ҳодисаи муомилаи неки ӯ ва аз ҷумла додугирифтӣ молиявӣ ӯ бо кофирон нақл шудааст. Дар Қуръон ҳатто таъкид шудааст, ки бутҳои

кофиронро дашном надихед, то онҳо худои шуморо дашном надиханд, яъне меъёр ва таълимоти ислом дар масъалаи муносибат бо кофирон барои мусулмонон ошност ва қатъист. Аз ин рӯ ҳукми гурӯҳҳои ифротии тақфирии имрӯз дар бораи ҳатман таъқиб, таҳқир ва қатлу ғорат қардани “кофирон” як ихтироъи худашон буда, ҳеҷ муносибате бо таълимоти муътадили исломӣ дар ин масъала надорад.

Албатта, барои ҷомеаи муосир ва барои инсонӣ соҳибмаърифати имрӯз ба “кофир”-у “мусулмон” чудо қардани инсонҳо ва “кофир” номидани касе худ як тангназарӣ ва ҳичолат аст. Аммо мақсад аз овардани ин нуктаҳои дақиқ дар он аст, ки назари гурӯҳҳои тақфирии ифротӣ дар масъалаи “тақфир” як назари худсохта буда, аз дидгоҳи таълимоти исломӣ низ ҳеҷ асос надорад. Онҳо на дар масъалаи кӣ будани “кофир”, на дар масъалаи механизми муайян қардани “кофир” ва на дар масъалаи чӣ гуна муносибат қардан бо “кофир” назари пурра ғайриисломӣ дошта, бар хилофи таълимоти ислом дар ин масъала муносибат мекунанд. Ин нуктаҳо бори дигар моҳияти сохта, сиёсӣ ва ғайриисломии ин ҳаракатҳоро нишон медиҳанд.

Аммо дар масъалаи “тақфир” ё “кофирэълонкунӣ”-и мардум аз тарафи гурӯҳҳои тақфирии имрӯза, аз ҷумла гурӯҳи ба ном “Давлати исломӣ” сирри дигаре пинҳон аст. Мувофиқи таълимоти ин гурӯҳҳо вақте инсон “тақфир” мешавад, яъне вақте инсон аз тарафи ин гурӯҳҳо “кофир” эълон қарда мешавад, нисбати ӯ се ҳукми қатъӣ амалӣ мегардад:

1. Аз назари ин гурӯҳҳои ифротӣ, шахси “кофир” аз ҳамаи ҳуқуқҳои инсонӣ маҳрум шуда, таъқибу таҳқир, озору таҷовуз ва аз ҷумла қатли ӯ дигар ҷиноят ҳисоб намешавад. Яъне дар таълимоти ин гурӯҳҳо, “кофир” эълон қардани касе барои кушта шудани он фард асоси қонунӣ ба вуҷуд меорад ва қушандаи “кофир” дар таълимоти ин гурӯҳҳо ҳеҷ ҷазо намебинад.

2. Аз назари ин гурӯҳҳои тақфирӣ, зану фарзанди шахси “кофир”-ро асир ва ғулом кардан мумкин аст, аз онҳо бе никоҳ ва бе меъёр истифодаи корию чинсӣ намудан ва онҳоро ҳамчун ғулому каниз харидуфурӯш кардан мумкин аст. Ҳамин тавр, “тақфир” аз тарафи ин гурӯҳҳо ҳамчун як механизми асоснок кардани ғуломдорӣ ва одамфурӯшӣ истифода мешавад. Маҳз бо така ба ин “фатво”-и шайтонӣ, имрӯз гурӯҳи “Давлати исломӣ” зану фарзандони мардуми минтақаҳои ишғолнамудаи худро ба асирию ғуломӣ гирифта, онҳоро чун мол дар бозорҳои ғуломфурӯшӣ ба фурӯш гузоштааст.

3. Мувофиқи назарияи гурӯҳҳои тақфирӣ, вақте касе “кофир” эълон мешавад, молу дороии ӯ барои “мусулмон” ҳалол мегардад, яъне пайравони ин гурӯҳҳо иҷозати шаръӣ пайдо мекунанд, ки молу мулк, дорой ва хонаву дари фарди “кофирэълоншуда”-ро ғорат карда азхуд намоянд. Ҳамин тавр, “кофирэълонкунӣ” барои ин гурӯҳҳо як механизми бисёр маккоронаи соҳиб шудан ба молу мулки дигарон мебошад. Ин “ҳиллаи шаръӣ” аз тарафи гурӯҳҳои ифротии тақфирӣ, аз ҷумла аз тарафи ба ном “Давлати исломӣ” ҳамчун механизми ғоратгарӣ ва роҳи ба даст овардани сарзаминҳо, сарватҳо ва молу мулки мардуми мусулмон истифода мешавад.

Ҳамин тавр, метавон дид, ки пушти масъалаи “тақфир” манфиатҳои калони иқтисодӣ, моддӣ ва молиявӣ пинҳон мебошанд. Яъне “тақфир” роҳи нозуки пӯшиши динӣ ва машрӯъияти шаръӣ ва ҷамъиятӣ додани ишғолгарӣ, ғоратгарӣ ва азхудкунии муфти молу дороиҳои мардуми мусулмон мебошад. Ин аст, ки масъалаи “тақфир” ва амалияи “кофир” эълон кардани мардуми мусулмон дар маркази таълимот ва ҷаҳонбинии гурӯҳҳои динии ифротии муосир қарор гирифтааст. Ин воқеият бори дигар моҳияти ғайриисломии ин гурӯҳҳо ва моҳияти зиддиисломии таълимоти онҳоро нишон медиҳад.

Бовар дорем, ки фаҳми дурусти ин масъала назари қатъӣ ва нафрати амиқи ҳар инсони солимро нисбат ба ин

гурӯҳҳои манфиатҷӯӣ ва нисбат ба мақсадҳои нопоки модии онҳо ба вучуд меорад.

Хатари ҳафтум:

Ақидаи ифротӣ ва гурӯҳҳои ифротии динии муосир дар асл силоҳи муборизаи геополитикии қудратҳои минатқавӣ ва ҷаҳонӣ буда, дар сурати ба Тоҷикистон роҳ ёфтани ин гурӯҳҳо кишвари мо ба майдони муборизаҳои калони геополитикӣ табдил мешавад. Дар натиҷа на танҳо суботу амният, балки истиқлолияти мавҷудияти ҳуди Тоҷикистон бо хатари воқеӣ рӯбарӯ мегардад.

Тамоми далелҳои таърихӣ, илмӣ ва мантиқӣ исбот кардаанд, ки аксари гурӯҳҳои ифротгарои динии муосир аз матни ҳуди ҷомеаҳо ташаккул наёфта, бо дастгирӣ ва ҳимояти ҳамаҷонибаи доираҳои муҳсуси сатҳи минтақавӣ ва ҷаҳонӣ ташкил карда шудаанд. Ин доираҳо, хусусан, кишварҳои абарқудрат, хусусияти ҷомеаҳои муслмониро даҳсолаҳо, балки садсолаҳо омӯхта, фарқу ихтилофҳо, фарҳангу рӯҳия ва сатҳи ҷаҳонбинии мардуми онҳо ва умуман, нуктаҳои заъфи ин ҷомеаҳоро ба хубӣ медонанд. Бинобар ин дар вақти барояшон зарурӣ аз ин маълумоти “шарқшиносӣ” ё “исломшиносӣ” ба таври васеъ истифода намуда, ҳаракатҳо ва ихтилофоти гуногуни ҷаҳони исломро дар зидди ҳамдигаршон дастгирӣ менамоянд ва ё онҳоро ба вучуд меоранд.

Мақсади асосии қудратҳои ҷаҳонӣ ва минатқавӣ таъмини манфиатҳои сиёсӣ, низомӣ ва иқтисодии худашон мебошад, аммо дар ин кор гурӯҳҳои ифротгарои исломӣ метавонанд яке аз муносибтарин силоҳҳои онҳо бошанд, зеро ин гурӯҳҳо бо истифода аз эҳсосоти динии мардум ба осонӣ дар ҷомеа ҷойгоҳ ёфта, зери ҳидояти кишварҳои абарқудрат вазъиятро ба нафъи онҳо, яъне ба нафъи хоҷагони худ, тағйир медиҳанд.

Истифодаи калимаи “хоҷагон” дар ин ҷо як шиори сиёсӣ ва ё таблиғотӣ нест, чунки тамоми далелҳо исбот мекунанд, ки чунин гурӯҳҳо аз тарафи хадамоти махсуси давлатҳои манфиатдор дастгирӣ ё ташкил карда шуда, аз тарафи онҳо ҳамаҷониба ҳимоят ёфта, аз тарафи онҳо идора мешаванд. Барои кишварҳои абаркудрат моҳият, хадаф, шиорҳо ва тарзи амали ин гурӯҳҳо чандон муҳим нест, балки муҳим ин аст, ки **фаъолияти онҳо дар ниҳоят тавозуни сиёсӣ ва қудратиро (дар сатҳи минтақа ва ё ҷаҳон) ба нафъи онҳо табдил дода ё дастрасии онҳоро ба манбаъҳои дилхоҳи иқтисодӣ ва энергетикӣ таъмин менамояд.**

Пас бояд ба ҳамон саволи марказӣ баргардем, ки ин моҳияти гурӯҳҳои имрӯзаи ифротгарои динӣ барои мо, барои Тоҷикистони азизи мо ва барои мардуми шарифи мо аз назари амалӣ чӣ маъно ва чӣ хатар дорад? Дар ин бора бояд, пеш аз ҳама, ба ду нуктаи зерин тавачҷух намоем:

Нуктаи якум:Тавре зикр шуд, дар сурати ба кишвар ворид шудани ақидаи ифротгароӣ ва гурӯҳҳои экстремистӣ, Тоҷикистон ба майдони муборизаҳои калони геополитикӣ табдил шуда, хатари бевоситаи ҳамчун давлат аз байн рафтани он пеш меояд.

Ин ҳолат чӣ маъно дорад? Дар муборизаҳо ва нооромӣҳое, ки ҳоло дар ҳудуди кишварҳои мусулмоннишин, аз ҷумла дар Ховари Миёна ва Осиёи Ҷанубӣ идома дорад, ҳамзамон чанд хат ва чанд сатҳи муҳолифатҳо бо ҳам гиреҳ хӯрдаанд, ки аз ҳар ҷиҳат таъсири манфии худро ба вазъият мегузоранд. Аз ҷумла ихтилофи ақидаҳои мазҳабҳои шиъа ва суннӣ (ба таври умумӣ), низоъи оштинопазири равияҳои салафияи ифротӣ ва шиъаи тундрав, мушкили таърихию сиёсии “Эронӣ Араб”, набарди таърихию ҳудудии арабу яҳуд, рӯерӯи сиёсӣ ва иқтисодии қудратҳои минтақавӣ – Ҷумҳурии Ислонии Эрон ва Арабистони Саудӣ, тазоди манфиатҳои минтақавии Туркия–Эрон–Арабистони Саудӣ, ихтилофи манфиатҳои Ҳиндустону Покистон, муҳолифатҳои

дохилии қавмию ақидатӣ дар Афғонистон, бархӯрди манфиатҳои Хинду Чин, муборизаҳои бузургтари геополитикӣ ва геоиқтисодӣ миёни ИМА ва Чин, Русия ва ИМА, Шарқу Ғарб ва ғайра. Ин давлатҳо, қутбҳо ва доираҳо ба ҳар шакле ба манфиатҳои ҳамдигар зарба зада, дар ин қор аз гурӯҳҳои ифротгарои динӣ ба таври васеъ истифода менамоянд. Аз ин рӯ фаъолияти гурӯҳҳои ифротгарои динӣ ва ё муборизаи ду гурӯҳи ифротӣ дигар қайҳо аз доираи рӯёруйии фикрии гурӯҳи динӣ берун шуда, дар асл, ҳамчун дастҳо ва дастнишондаҳо ихтилофи манфиатҳои ин доираҳо ва қудратҳоро ифода мекунанд.

Бо тавачҷуҳ ба ин ҳолат, агар ин тафаккури ифротӣ дар ҷомеаи Тоҷикистон паҳн гардад ва ё ин гуна гурӯҳҳои дастнишонда ба қаламрави Тоҷикистон ворид шаванд, ҳамон ихтилофу набарди геополитикии доираҳо, давлатҳо ва қудратҳо низ ворида хоки Тоҷикистон мегардад. Баробари оғоз шудани ин гуна ихтилофот, кишварҳо ва доираҳои қалони минатқавӣ ва байналмилалӣ аз ин ё он тарафи низоъ пуштибонӣ карда, онро ба набарди бузурги геополитикӣ табдил медиҳанд, зеро ҳар яке меҳодад, ки дар Тоҷикистон гурӯҳи ҷонибдори худаш фаъол ё таъсиргузор бошад. Аз сабабе, ки ин кишварҳо имкониятҳои бузурги молӣ, моддӣ ва иттилоотӣ доранд, чунин низоъ ва чунин рӯёруйӣ дар сарзамини Тоҷикистон барои кишвари мо хусусияти махсусан хатарнок мегирад. Ин ҳолат метавонад ба як ноамнии тӯлонӣ, ба хунрезии бузург, ба порашавӣ ва нобудии Тоҷикистон анҷомад. Бинобар ин оғоз шудани ин гуна набард дар ҳудуди Тоҷикистон барои кишвари мо хусусияти бисёр хатарнок ва ҳатто марғбор мегирад.

Дар ҷанд соли охир дар Тоҷикистон ва кишварҳои дигари Осиёи Марказӣ баъзе факту далелҳои мушаххаси аз тарафи доираҳои алоҳидаи кишварҳои зикршуда бо роҳҳои гуногун ҳимоят шудани фаъолияти гурӯҳҳои гуногуни ифротӣ мушоҳида шудааст, ки барои қоршиносон ва аҳли таҳқиқ қомилан рӯшану возеҳ аст... Дар минтақаҳои дигар бошад, мисоли хунини ҳамин гуна

ихтилофот бо иштироки ҳамин гурӯҳҳо ва бо ҳимояти бевоситаи доираҳои сиёсӣ мазҳабии давлатҳои зикршударо метавон дар намунаи Ироқ, Афғонистон, Сурия ва Яман ба таври бисёр дақиқ мушоҳида намуд. Масалан, имрӯз вазъияти Ироқ, Яман ва Сурия дигар ба давлатҳои ин кишварҳо ва ба мардуми ин кишварҳо қариб ҳеҷ вобастагӣ надорад, зеро ҳар ҷониби ин низоъҳо аз тарафи қудрате ва доирае дастгирӣ ва ҳидоят мешавад. Бинобар ин имрӯз давлатҳои зикршуда қурбонии муҳолифату манфиатҳои геополитикӣ шуда, дар пеши чашми башарият ҳамчун давлат аз байн рафтанд. Дар сурати идомаи низоъҳо чунин хатар ба кишвари Покистон ва Афғонистон низ таҳдид мекунад.

Ин намунаҳои бисёр равшан нишон медиҳанд, ки дар шароити имрӯзаи ҷаҳонӣ чунин низоъҳо то чи ҳад хатарнок буда, барои кишвари мо то чӣ дараҷа таҳдидофар мебошанд. Дарки дурусти ин моҳияти гурӯҳҳои ифротӣ вафаҳмидани чунин хатари онҳо бояд ҳар як шаҳрванди ватандӯсти Тоҷикистонро ба муборизаи беамон бо ин ақида ва бо ин гурӯҳҳо бархезонад.

Нуктаи дуюм: Албатта, аксари роҳбарони сатҳи олии гурӯҳҳои динӣ ифротгаро моҳияти муздурона ва гайриисломӣ худ ва дар хидмати манфиатҳои қудратҳои бегона будани фаъолияти худро хуб медонанд. Дар айни замон, онҳо аз ҳадафи ниҳонӣ хоҷагони хоричӣ ва аз моҳияти зиддиисломӣ, зиддимиллӣ, зиддиватанӣ ва зиддиинсонӣ доштани ҳаракатҳои зерӣ роҳбарии худ ба ҳубӣ огоҳ ҳастанд. Аммо ба хотири манфиатҳои баланди сиёсӣ ва моддӣ, ки аз тарафи қудратҳо ва аз идомаи ин фаъолият ба даст меоранд ва низ ба сабаби вобастагии сиёсӣ ҷоние, ки дар тӯли ҳамкориҳои тӯлонӣ бо доираҳои махсуси хоричӣ ҳосил шудааст, аз ин роҳи худ барнамегарданд. Бинобар ин роҳбарони ин ҳаракатҳо, ки огоҳона ба ин амал даст мезананд, бешакку шубҳа, ҳоинони ошкор нисбати ватан, миллат ва дину мазҳаб худ ҳастанд. Ҳукми онҳо на танҳо тибқи моддаҳои кодекси ҷиноӣ, балки мувофиқи тамоми арзишу аҳкоми динӣ,

миллӣ, сиёсӣ ва башарӣ маълум аст ва онҳо хоинону ҷинояткорони бузург ҳастанд.

Аммо дар айни замон аксари ҷавонони пайрави ин ҳаракатҳо ба шиору таблиғоти роҳбарони онҳо самимона бовар карда, ба ҳаёҳуи сиёсӣ идеологии онҳо дода шуда, умуман, дарк карда наметавонанд, ки дар доми фиреб ва дар хидмати дигарон қарор гирифтаанд. Аксари аъзои ин гурӯҳҳо ҳаргиз фаҳмида наметавонанд, ки бо узвият дар гурӯҳҳои дастнишондаи ифротии динӣ тамоми неруо қувва ва умри азизи худро, балки ҷони ҷавони худро дар хидмати душманони воқеии худ аз даст медиҳанд! Онҳо дарк намекунад, ки гирифтори фиреби бузург гашта, дар натиҷа бо дасти худ Ватани худро хароб, мардуми худро бадбахт ва фарзандонимардуми худро хору ятим менамоянд.

Қудрати ин таблиғот ва ин фиреби тарҳрезишуда то ҷое бузург аст, ки ҷавонони пайрави гурӯҳҳои ифротӣ гоҳе содалавҳона гумон мекунанд, ки машғули “ҷиҳод” мебошанд ва дар ин роҳ “шаҳид” мешаванд. Аммо магар ҷанг бар зидди мардуми мусулмон ҷиҳод аст ва ё кушта шудан дар роҳи манфиатҳои қудратҳои бегона шаҳид шудан аст? Албатта, не! Пас бо дарназардошти моҳияти ин гурӯҳҳо бе ягон шубҳа маълум аст, ки ин ҷавонони фиребхӯрда гумроҳону ҷавонмаргоне мебошанд, ки мубориза ва марги онҳо на назди Худованд ва на назди инсоният арзише надорад. Ин аст, ки муфтиён, фақеҳон ва уламои бузурги исломии ҷаҳони имрӯз, ки чанде пештар дар Конфронси байналмилалии **“Ислом зиддии терроризм ва ифротгароии динӣ”** дар шаҳри Душанбе ҷамъ омада буданд, бо содир намудани фатвои ягонаи исломӣ ба таври қатъӣ эълон карданд, ки касоне, ки дар сафи гурӯҳҳои террористӣ ва ҳаракатҳои ифротигароии динӣ ба муқобили мардуми мусулмон мечанганд, ҳаргиз **“муҷоҳидони исломӣ”** ба ҳисоб намераванд ва ҷангу хунрезии онҳо ҳаргиз **“ҷиҳод”** набуда, мурдани онҳо дар ин ҷангҳо ҳаргиз ҳукми **“шаҳид шудан”**-ро надорад! **Дарки дурусти ин нуктаи зариф низ барои тағйири нигоҳи**

ҷавонони мо ба ин ҳаркатҳои муздурӯ ғайриисломӣ бисёр муҳим мебошад.

ЯК САВОЛ ВА ЯК ХУЛОСА:

Формулаи ташкил ва истифодаи муздуроинаи гурӯҳҳои ифротии динӣ аз тарафи қудратҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ чист?

Тавре гуфта шуд, гурӯҳҳои ифротӣ аксаран воситаҳои муносиби таъмини манфиатҳои қудратҳои минтақавӣ ва ҷаҳонӣ буда, аз тарафи онҳо ташкил, дастгирӣ ва пас аз истифодаи зурури, махв ва ё ба шакли дигари фаъолият гузаронида мешаванд. Вақти баёни ин фикр дар зехни бисёриҳо чунин савол пеш меояд, ки ин раванд чӣ тавр сурат мегирад ва ин гурӯҳҳо чӣ гуна истифодаи муздуроина мешаванд? Посухи ин савол ва ба таври мухтасар нишон додани формулаи ин “лӯхтакбозӣ” баъзе ҷанбаҳои масъаларо рӯшантар мекунад.

Агар далелу маълумот ва таҳқиқу таҳлилҳои фаровони дастрасшударо ҷамъбаст намоем, формулаи содатарини аз тарафи қудратҳои ташкил ва истифода шудани гурӯҳҳои ифротгарои динӣ дар замони муосир тақрибан чунин мебошад:

1. Дар марказҳои махсуси қудратҳои ҷаҳонӣ ё минтақавӣ муайян шудани ҳадаф ва манфиати онҳо дар минтақаи муайяне чун Ховари Миёна, Афғонистон, Осиёи Миёна ва ғайра.

2. Омӯхтани таҳлили вазъияти дохилии ҷомеаи мавриди назар дар он минтақа (истифода аз маълумоти солҳо ҷамъшуда ва ё омӯхтани амиқтари зарфиятҳо, нерӯҳо, шахсиятҳо, ихтилофот, заифӣҳо ва ғайра).

3. Шинохти дақиқ ва дастгирии омилҳо ва ҷонибҳои ихтилофҳои мавҷуда бо мақсади бузург ва амиқтар шудани онҳо.

4. Дастгирии моддию маънавӣ ва мусаллаҳсозии шоҳаи ифротии ҳаракатҳои мавҷуда дар он ҷомеа ва ё ташкили гурӯҳи нав (дар ҷое, ки агар чунин гурӯҳи ифротӣ набошад).

5. Идомаи тақвият ва ҳидояти ин гурӯҳ то таъмин шудани ҳадаф ва манфиати пешбинишуда.

6. Ба воситаи ин гурӯҳ ташкил намудани бӯҳрон ва бесуботӣ, тағйири тавозуни сиёсӣ ва расидан ба ҳадафи сиёсӣ ё иқтисодии пешбинишуда.

7. Оғози истифода аз манбаъҳои сиёсӣ ва ё иқтисодии он кишвар ё минтақа ба нафъи худ.

8. Оғози маъракаи таблиғотӣ ва низомӣ зидди гурӯҳи ифротии истифодашуда ва талош барои аз байн бурдани он.

9. Гоҳе ташкили гурӯҳи ифротии нав барои маҳви гурӯҳи истифодашудаи яқум, ки акнун бисёр қавӣ шуда, барои ҳуди хоҷагон хатарнок мешавад ва аксаран аз назорат хориҷ мешавад.

Барои рӯшантар шудани ин равиши қудратҳои минтақавӣ ва ҷаҳонӣ дар масъалаи истифодаи афзории гурӯҳҳои ифротии динӣ метавон формулаи пайдоиш, ташаккул, фаъолият ва сарнагунии гурӯҳҳои ифротгарои муосир, аз ҷумла гурӯҳи “Толибон”, ташкилоти “Ал-Қоида”, созмонҳои “Давлати исломӣ”, “Ҷабҳату-нусра” (Сурия), ҳаракати ҳусиёни Яман ва ғайраро бо диққат мушоҳида намуд.

Аз сабаби ба зеҳни мардуми мо ошнотар будани равандҳои Афғонистон ва мафҳумҳои он, ин формуларо дар мисоли ташаккул, зуҳур ва сукути гурӯҳи “Толибон” нишон додан мумкин аст:

Вақте дар охири солҳои 80-уми асри гузашта артиши Иттиҳоди Шӯравӣ воридаи Афғонистон шуд, қудратҳои ғарбӣ ва минтақавӣ бо мақсади дар Афғонистон шикаст додан, аз ин кишвар берун рондан ва умуман, тағйир додани тавозуни геополитикии минтақа ва ҷаҳон, гурӯҳҳои “мучоҳидини Афғонистон”-ро созмондиҳӣ карда, онҳоро дар муқобили Иттиҳоди Шӯравӣ

ҳамаҷониба дастгирӣ намуданд. Аммо вақте ин гурӯҳҳо вазифаи асосиашонро иҷро карда, артиши СССР-ро аз Афғонистон берун намуда, соли 1992 ҳудашон ба қудрат расиданд, дигар мавҷудияти онҳо манфиати кишвараҳои ғарбӣ ва қудратҳои минтақавиро таъмин намекард. Зеро, аввалан, бар хилофи интизори онҳо, қудрати марказии Афғонистон на ба дасти паштунҳо, балки ба дасти тоҷикон (дар симои Бурҳониддин Раббонӣ ва Аҳмадшоҳи Масъуд) расид, ки ҳаргиз ҷавобгӯии манфиатҳои таърихӣ ва сиёсии кишвараҳои ғарбӣ ва шарикони минтақавии онҳо набуд. Дуюм, гурӯҳҳои мучоҳидини афгон то ҳадде қавӣ, ботаҷриба ва мусаллаҳ ва аз назари сиёсӣ истиқлолталаб шуда буданд, ки барои кишварҳои Ғарб ва шарикони минтақавияшон ҳаргиз қобили қабул набуд.

Пас вазъияти нав ҳадафи навро муайян намуд – **заиф сохтан ва аз байн бурдани гурӯҳҳои бонуфузу ботаҷрибаи мучоҳидин(1) ва аз дасти тоҷикон берун овардани қудрати марказӣ дар Афғонистон(2)**. Дар натиҷаи омӯзиши вазъият маълум гашт, ки насли ҷавони “мучоҳидин” ва хусусан, талабагони афгонӣ ва покистонии мадрасаҳои динии Покистон, бо насли калонсол ва муътадили мучоҳидин дар заминаҳои қавмӣ ва фикрӣ ихтилофи шадид доранд. Илова бар ин, ин талабаҳо пурра дар муҳити мадрасаҳои динии покистонӣ ташаккул ёфта, аз ҳар назар ба ин муҳит ва ба арзишҳои он вобастагии шадид доранд. Аз ин рӯ онҳо метавонанд маҳз ҳамон неруе бошанд, ки бо дасти онҳо ҳадафи гузошташуда иҷро шавад. Ҳамин тавр, “нуктаи ихтилоф” ва “афзори истифодашаванда” муайян гашт.

Дар қадами сеюм, бо ҳамкорӣ ва саҳмгузори бевоситаи марказҳои махсуси қудратҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ гурӯҳи “Толибон”-и Афғонистон таъсис гашта, аз назари сиёсӣ, низоми ва иқтисодӣ ҳамаҷониба дастгирӣ ёфт, то бо гурӯҳҳои “мучоҳидини афгон” ворида ихтилоф ва ҷанг шуда, ҳукумати Аҳмадшоҳи Масъуд ва Бурҳониддин Раббониро аз байн барад. Сипас марҳалаи табиғотӣ ва амалии ин нақша оғоз гашта, гурӯҳи

“Толибон” то марҳалаи ба қудрат расидан ҳамачониба дастгирӣ шуд.

Дар натиҷаи ҷанги ҷандсолаи “Толибон” бо гурӯҳҳои муҷоҳидини Афғонистон ҷанд ҳадафи асосии Ғарб ва баъзе кишварҳои ҳамсоияи Афғонистон амалӣ гашт:

1. Гурӯҳҳои пурқудрати “муҷоҳидини Афғонистон” дар ин ҷанг аз назари ташкилӣ, низомӣ ва иқтисодӣ комилан фарсуда ва заиф карда шуданд.

2. Он миқдори маҳсусан калони силоҳу муҳимоти ҷангӣ, ки дар солҳои мубориза дар дасти муҷоҳидин ҷамъ шуда буд, дар ҷанги байниҳамдигарӣ асосан сарф карда шуд ва аз байн рафт.

3. Шахсиятҳои маъруф ва бонуфузи ҷиҳодии Афғонистон, ки дар сатҳи миллӣ ва байналмилалӣ шинохта шуда буданд, аз назари сиёсӣ безътибор карда шуда, аз назари қудратӣ заиф ва ба ҳошия ронда шуданд.

4. Ҳокимияти Бурҳониддин Раббонӣ амалан сукут дода шуда, қудрати сиёсӣ аз ихтиёри тоҷикон берун карда шуд.

5. Дар натиҷаи Конфронси Бонн дар Қобул неруи дилхоҳ ва таъминкунандаи манфиатҳои Ғарб ва дигар муаллифони тарҳ ба сари қудрат оварда шуд.

6. Он рӯҳия ва эҳсосоти баланди ҷиҳодӣ ва исломгарой, ки пас аз пирӯзии таърихӣ муҷоҳидини Афғонистон ба вучуд омада буд, аз байн бурда шуд, зеро “Толибон” як намунаи бисёр ваҳшӣ ва тангназаронаи “ислом”-ро ба намоиш гузошта, дар минтақа ба ҷойи муҳаббат ба ислом як тарс аз исломро ба вучуд оварданд.

7. Дар натиҷаи аз байн бурда шудани Ҳукумати, ки аз назари фарҳангию сиёсӣ ба “минтақаи шимол” моил буд, тавозуни сиёсӣ геополитикӣ дар минтақа ба нафъи муаллифони тарҳ тағйир дода шуд.

Ҳамин тавр, ҳадафҳои аслии тарроҳони асосӣ бо дасти “Толибон” амалӣ карда шуданд ва гурӯҳи “Толибон” нақш ва истифодаи худро пурра ба ҷой овард.

Дар марҳалаи баъдӣ, аввалан, Толибон акнун бисёр қавӣ ва идоранашаванда мешуданд, сониян, муҳлати истифодаи онҳо низ ба охир расида буд ва сеюм, ҳимоят ва нигоҳдории баъдии онҳо дардисарҳои зиёд дошт. Пас қадами баъдии формула, яъне барномаи заиф кардан ва ё аз байн бурдани “Толибон” оғоз шуд. Албатта, роҳбарони асосии “Толибон”, ки аз тамоми ин формула ба хубӣ огоҳ буданд, худро ба марҳалаи маҳшавии гурӯҳ омода карда, зуд дар ҷойҳои лозимӣ ҷобачо гардиданд ва аксаран то имрӯз дар ҷойҳои амн ҳифз шуданд, аммо тӯдаи толибони аз моҳияти ин сиёсат ноогоҳ ҳанӯз ҳам садҳо кушта медиҳанд.

Пас аз “амалиёти зиддитеррористӣ” акнун дар Кобул ба ҷойи “Толибон” гурӯҳҳо ва шахсиятҳои дигаре оварда шуданд, ки онҳо ҳадафҳои Ғарбро дар сатҳи нав ва дар шакли нав амалӣ месозанд. Қудрати нав, аз ҷумла ҳадафи бузургтарини Ғарбро, ки ба таври расмӣ ва доимӣ дар Афғонистон, яъне дар марзи Осиёи Марказӣ ва дар канори минтақаи нуфузи Русия ва Чин ҷойгир шудани пойгоҳҳои ҳарбии НАТО ва ИМА аст, расман амалӣ менамояд. Ҳамин тавр, бо овардану бурдани чанд гурӯҳи ифротӣ ва ташкили тӯфонҳои ҷиҳодӣ ифротӣ, қудратҳои Ғарбӣ як масъалаи таърихӣ худро ҳал карданд. Ва дар ин бозии бузурги геополитикию геоиқтисодӣ гурӯҳҳои ифротӣ чун бозичаҳои бешуури дасти истеъморгарон истифода шуданд ва мешаванд.

Ин аст формулаи одитарини ташкил ва истифодаи гурӯҳҳои ифротгарои динӣ дар замони муосир, ки албатта, бисёр муҳтасар баён шуд. Ва даҳшати нави ҷаҳонӣ, гурӯҳи ДИИШ ё “Давлати исломӣ” низ маҳз тақрибан бо чунин формула ба вучуд оварда шуда, ҳадафҳои калони сиёсӣ, низомӣ ва иқтисодии муаллифони тарҳро иҷро мекунад. Дарки ин масъала барои ҳар як шахрванди мо бисёр зарур аст, зеро бо ҳосил шудани чунин дарк, муносибати ақидатӣ ва арзишии ҳар шахрванд нисбат ба ин гурӯҳҳои ифротии дастнишонда комилан дигар мешавад.

**БОЗ ЯК САВОЛ ВА БОЗ ЯК ХУЛОСА:
Чаро давлат фаъолияти гурӯҳҳои ифротгаро ва
террористиро манъ мекунад?**

Имрӯз дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолияти ҳизбу ҳаракатҳои ифротгарои динӣ ва террористӣ ва умуман, паҳн намудани ақидаи ифротгароии динӣ манъ мебошад. Баъзан аз тарафи шахсоне, ки аз моҳияти масъала хабар надоранд, савол гузошта мешавад, ки чаро дар кишваре, ки Сарқонуни он озодии вичдонро қафолат додааст, ин ҳизбу ҳаракатҳо манъ карда шудаанд? Барои дарки ин масъала бояд ба нуктаҳои зерин тавачҷуҳ шавад:

–агар ба ин мавзӯ аз назари масъалаи “озодии вичдон” нигарем, имрӯз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон на танҳо намояндагони мазҳабҳои гуногуни исломӣ, балки намояндагони даҳҳо дину мазҳабҳои ғайриисломӣ низ озодона зиндагӣ ва фаъолият доранд. Ҳоло дар кишвар дар канори беш аз чор ҳазор иттиҳодия ва ташкилоти динии исломӣ (масҷидҳо) ҳудуди 80 созмони динии ғайримусулмонӣ низ ба қайд гирифта шудаанд, ки пайравони дину мазҳабҳои гуногунро муттаҳид менамоянд. Пас, агар таълимот ва ҳаракатҳое чун “Салафияи тақфирӣ”, “Толибон”, “Ансоруллоҳ”, “Ҷамоати даъват ва таблиғ”, “Ихвону-л-муслимин”, “Ҳизби таҳрир”, “Давлати исломӣ” ва ғайра фақат як равияи динӣ мебуданд, метавонистанд бо истифода аз ин фазои озод дар канори дину мазҳабҳои дигар озодона фаъолият намоянд.

–аз тарафи дигар, Тоҷикистон давлати дунявӣ буда, муносибати худро ба ин ё он дин, мазҳаб ва равияи динӣ

аз назари “дуруст будан” ё “дуруст набудан”-и онҳо муайян намекунад. Ба ибораи дигар, як давлати дунявӣ демократӣ ҳаргиз муфтиву қозӣ ё довари мазҳабӣ нест ва ташхис намедихад, ки ин равияи динӣ аз он равияи динӣ “исломитар” ва ё “дурусттар” аст. Яъне давлати дунявӣ ҳамчун як тарафи низои динӣ ва ё як ҷониби баҳси байни мазҳабҳо баромад намекунад ва дар ин баҳс якеро дар муқобили дигаре ҳимоят намесозад.

Пас бори дигар чунин саволи ҷиддӣ ба миён меояд, ки чаро давлати Тоҷикистон фаъолияти баъзе ҳизбу равияву ҳаркатҳои зикршудаи диниро дар қаламрави худ манъ кардааст? Оё ин мавқеъгирии давлат бар хилофи асли озодии вичдон ва бар хилофи моҳияти давлати дунявӣ нест? **Посуи кӯтоҳи ин савол чунин аст, ки аз назари моҳият, ҳадафҳо ва тарзи фаъолият ин равияву ҳизбу ҳаракатҳои ифротӣ ҳаргиз ташкилотҳои динӣ нестанд.** Таҳлили ҳамачонибаи моҳият ва хатарҳои ин ҳаракатҳо нишон дод, ки онҳо дар асоси арзишҳо ва концепсияҳои муайяне амал мекунанд, ки пеш аз ҳама, моҳияти ҷиддии сиёсӣ, қудратӣ, ниманизомӣ, геополитикӣ ва манфиатӣ доранд. Концепсияи фаъолияти онҳо ба таври бевосита ишғоли низомии қаламрави давлати мо, аз байн бурдани давлатдорӣ мустақили мо, ба як ноҳияи хилофати худ табдил кардани давлати мо, нобудсозии фарҳангу арзишҳои миллии мо, дастбӣ ба сарватҳои милли ва манбаҳои табиӣ мо, ғулому асири худ намудани зану фарзандони мо ва ғайра мебошад. Ин моҳияти чунин гурӯҳҳо дар тамоми ҳудуде, ки ба дасти онҳо даромадааст, ба таври бебаҳс исбот шудааст.

Аз ин рӯҳангоми дастабандии ҳизбу равияву созмонҳо равияву гурӯҳҳои ифротии динӣ ҳаргиз ба категорияи “ташкilotҳои динӣ” дохил намешаванд ва муносибат бо онҳо наметавонад ҳамчун муносибат бо “ташкilotҳои динӣ” бошад, балки ин гурӯҳҳо бо он моҳияту мақсадҳое, ки доранд, бевосита ба истиклолияти мавҷудияти давлат ва ба суботу амнияти миллии мо таҳдид менамоянд. Ин аст, ки хангоми муайян намудани

муносибат бо онҳо, давлат маҳз аз нигоҳи таҳдиди онҳо ба амнияти миллӣ нигариста, ба онҳо маҳз аз ҳамин нигоҳ бархӯрд менамояд.

Пас дар чунин шароит, давлат бояд чӣ кор кунад?

Оё давлат ба хотири риояи асли «озодии вичдон» нақши тамошогарро гирифта, бигузорад, ки тафаккури ифротӣ ва низои мазҳабӣ чомеаро пора сохта, суботу амнияти кишварро баҳам занад? Оё давлат ба хотири «озодии вичдон» нақши тамошогарро гирифта, бигузорад, ки гурӯҳҳои ифротӣ мақсади худро амалӣ намуда, давлати мустақили моро аз байн бурда, ба як ноҳияи хилофати худашон табдил диҳанд?

Мувофиқи мантиқи давлатдорӣ ва тибқи Сарқонуни кишвар, давлат илова бар масъулияти таъмини «озодии вичдон», **масъулияти ҳифзи кишвар ва масъулияти таъмини суботу амнияти миллиро низ ба уҳда дорад. Пас саҳлгирии давлат дар ин ҳолат ба маънои бесалоҳиятӣ ва ба вазифаи худ амал накардани он ба ҳисоб меравад.** Ин аст, ки давлат дар ин масъалаи ҳассос маҳз ба вазифаи асосии худ, яъне ҳифзи суботу амният ва ҳифзи истиклолияти давлатӣ амал мекунад ва фаъолияти чунин равиёву ҳизбу ҳаракатҳоро манъ менамояд.

Пас ин ҷо ҳаргиз сухан дар бораи «озодии вичдон» ё муносибати давлат бо ташкилотҳои динӣ намеравад, балки **ин ҷо сухан дар бораи ҳифзи суботу амнияти миллӣ ва сухан дар масъалаи буду набуди давлатдорӣ меравад.** Ҷойи шакку шубҳа нест, ки дар ин масъалаҳои усулӣ ва ҳаёти мавқеи давлат бояд ҳамин тавр дақиқ, қатъӣ ва устувор бошад. Дарки ин нукта ба ҳар шаҳрванди кишвар, хусусан, ба фаъолони баъзе ташкилоту созмонҳои ҷамъиятии дохилӣ ва хориҷӣ, ки гоҳе бо таъсири дидгоҳҳои «либералӣ» масъалаи мубориза бо гурӯҳҳои ифротиро ба мавзӯи «озодии вичдон» пайваст доданӣ мешаванд, бисёр муҳим мебошад.

БА ҚОЙИ НАТИҶАГИРӢ:
Оё мубориза бо экстремизм ва гурӯҳҳои ифротӣ
фақат вазифаи Ҳукумат аст?

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва тамоми мақомоти сиёсӣ ва қудратии кишвар хатару оқибатҳои тафаккури ифротгарои динӣ ва гурӯҳҳои ифротиро дарк намуда, ба муқобили онҳо муборизаи қатъӣ ва фарогирро ба роҳ гузоштааст. Аммо савол ин аст, ки муносибати шаҳрвандон, яъне муносибати ҳар яки мо бо ин равия ва ҳизбу гурӯҳҳо ва бо ин хатар бояд чӣ гуна бошад?

Албатта, ҳар шаҳрванди ватандӯст дар муқобили ҳама гуна хатаре, ки ба давлат ва ватани ӯ таҳдид мекунад, мавқеи муҳолиф дорад ва ба муқобили он хатар мубориза мебарад. Вале дар масъалаи гурӯҳҳои ифротию террористӣ бояд гуфт, ки хатари он на танҳо ба Ҳукумат ва сохтори сиёсӣ, балки хатари он бевосита ба ҳар як нафари мо равона шудааст. Зеро онҳо на танҳо ба Давлат ва сохти конституционии мо, балки ба рӯзгори ободу осудаи мо, ба тарзи зиндагии шахсии ҳар яки мо, ба хонаву молу мулки ҳамаи мо, ба модару хоҳари ҳар яки мо, ба зану фарзанди ҳар яки мо бевосита таҳдид мекунанд. Тачрибаи пайдо шудани ин гурӯҳҳо дар кишварҳои дигар нишон медиҳанд, ки ифротгароён молу мулки мардумро ғорат карда, хонаву дари онҳоро соҳибӣ менамоянд, зану фарзанди мардумро канизу гулом намуда, дар бозорҳои гуломфурӯшӣ байни худ ба фурӯш мегузоранд, қишри босаводи ҷомеа, аз ҷумла аҳли хунару фарҳангу илму зиёро ҳамчун “кофир” ба қатл мерасонанд, намояндагони дину мазҳабҳои гуногунро қатли ом мекунанд... **Пас омадани онҳо барои ҳар қишри ҷомеа,**

**барои ҳар шахру деҳа, барои ҳар оила, барои ҳар шахс
фоҷиа, таҳдид ва хатари мустақим аст.**

Ин аст, ки мубориза бо ин “вабои аср” на танҳо вазифаи давлат, балки вазифаи ҳар қишри ҷомеа, вазифаи ҳар шахру деҳа, вазифаи ҳар оила ва вазифаи ҳар шахрванд мебошад. Ин офат мисли оташи фарогир ва ё сели харобиовар аст, ки агар бо талоши ҳамагонӣ пешаш гирифта нашавад, ҳамаи мо бе истисно қурбонии он хоҷем шуд. Аз ин рӯ мубориза бо экстремизму терроризм ба манфиати шахсии ҳар яки мо, ифодагар ва ҳимоягари манфиати ҳар яки мо мебошад.

Ин аст, ки бояд тамоми мардум дар ин мубориза муттаҳид шаванд ва на танҳо наҷоти давлату миллат, балки наҷоти худ, оилаи худ ва зану фарзанди худро таъмин намоянд. Ин аст, ки мубориза бо ифротгароӣ ва гурӯҳҳои ифротӣ бояд ба кори ҳамаи мардум, ба як муборизаи бузурги умумимиллӣ табдил ёбад. **Ва бояд ҳар як шахрванд, новобаста аз касбу кор, новобаста аз синну сол ва новобаста аз мавқеи сиёсӣ иҷтимоии худ дар ин муборизаи бузург, дар ин набарди муқаддас ва дар ин муборизаи ҳаёту мамот сахм гузорад.**

Ҳамон гуна, ки дар даврони Ҷанги Бузурги Ватанӣ тамоми кишвар дар муқобили даҳшати сиёҳи фашизм ба муборизаи фикрию ҷониву молӣ бархоста буд, имрӯз низ бояд тамоми мардуми Тоҷикистон дар мубориза ба муқобили ин балои азими харобиовар муттаҳид гарданд. Агар мубориза даркор бошад, маҳз мубориза бо ҳамин неруи сиёҳи зиддибашарӣ, зиддиисломӣ ва зиддимиллӣ худ муборизаи бузург аст. **Дарки ин ҷанбаи фардӣ хатар ва дарки манфиати шахсии худ дар таркиби ин муборизаи бузург метавонад барои дар ин набард сафарбар шудани тамоми мардуми кишвар таъсири ҷиддӣ дошта бошад.**

Мундарича

Мурочиат ба хонандагони арчманд	3
Баъзе нуктаҳои асосии ин мавод.....	4
Сарсухан.....	6
Хатари якум.....	9
Як савол ва як хулоса.....	13
Хатари дуюм.....	15
Як савол ва як хулоса.....	20
Хатари сеюм.....	26
Як савол ва як хулоса.....	31
Хатари чорум.....	33
Як савол ва як хулоса.....	38
Хатари панҷум.....	41
Як савол ва як хулоса.....	48
Хатари шашум.....	50
Як савол ва як хулоса.....	54
Хатари ҳафтум	59
Як савол ва як хулоса.....	64
Боз як савол ва боз як хулоса.....	69
Ба ҷойи натиҷагирӣ.....	72

**МАРКАЗИ ТАДҚИҚОТИ СТРАТЕГИИ НАЗДИ
ПРЕЗИДЕНТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

Х.ХОЛИҚНАЗАР, А. РАҲНАМО

**ХАТАРИ
тафаккури ифротӣ ва гурӯҳҳои ифротгарои
динӣ дар ҷист?**

Муҳарири техникӣ
Мусахҳах
Тарроҳ

Бачопхонасупурдашуд 00.00.00 бачопашимзошуд 00.00.00
Андозаи 60x84 1/16. Коғазифсетӣ. Чопиофсетӣ. Ҷузъичопӣ 000
Ададинашр 0000
Супориши00/2016